

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
TALOUSOIKEUS

Matias Suominen

PERINTÖVEROSUUNNITTELU

Talusoikeuden
pro gradu -tutkielma

Vero-oikeus

VAASA 2013

SISÄLLYSLUETTELO	sivu
TIIVISTELMÄ	5
LYHENNELUETTELO	7
1. JOHDANTO	8
1.1. Johdatus aiheeseen	8
1.1.1. Perintöverotuksen kehitys ja perusteet Suomessa	8
1.1.2. Perintöverotus eurooppaverotus-oikeudessa	10
1.1.3. Verosuunnittelun tavoitteet ja mahdollisuudet	11
1.2. Tutkimustehtävä	12
1.3. Tutkimuksen rakenne	12
2. LAKIMÄÄRÄINEN PERIMYS	15
2.1. Perimysjärjestys	15
2.1.1. Parenteelit	16
2.1.2. Lesken asema	17
2.2. Avioehdon ja -oikeuden merkitys	18
2.3. Lakiosa	19
3. TESTAMENTTIPERIMYS	21
3.1. Muotovaatimukset	22
3.2. Luokitus	23
4. PERINTÖVEROTUS	27
4.1. Verovelvollisuus	27
4.2. Perintöveron määrä	29
4.2.1. Vähennykset	30
4.2.2. Veroluokat	31
4.3. Verotuksen toimittaminen	33
4.3.1. Pesän selvitys ja perunkirjoitus	33
4.3.2. Ositus	34
4.3.3. Ennakkoratkaisu	35
4.4. Veron kiertäminen	36

5. PERINTÖVEROSUUNNITTELU SAANTOTYYPPIEN AVULLA	38
5.1. Testamenttityypin vaikutus	38
5.1.1. Omistusoikeus	38
5.1.2. Käyttöoikeus	41
5.2. Lahja	44
5.2.1. Lahjanluonteinen kauppa	45
5.2.2. Ennakkoperintö	46
6. MUITA PERINTÖVEROSUUNNITTELUKEINOJA	48
6.1. Omaisuuden arvostaminen	48
6.2. Luovutustilanteiden verotus	51
6.3. Luopuminen verosuunnitteluinstrumenttina	56
6.3.1. Perinnöstä luopuminen	56
6.3.2. Testamentista luopuminen	59
6.4. Kuolinpesän jakamattomana pitäminen	61
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	65
LÄHDELUETTELO	70
OIKEUSTAPAUSLUETTELO	74

VAASAN YLIOPISTO**Kauppätieteellinen tiedekunta**

Tekijä:	Matias Suominen
Tutkielman nimi:	Perintöverosuunnittelu
Ohjaaja:	Asko Lehtonen
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri
Oppiaine:	Talousoikeus
Aloitusvuosi:	2009

Sivumäärä: 74

TIIVISTELMÄ

Tutkielmassa selvitetään eri perintöverosuunnittelukeinojen vaikutusta perintöveron määrään. Perintöverosuunnittelun esittelyn selventämiseksi tutkielman alkupuolella keskitytään lakisääteisen perimyksen, testamenttiperimyksen sekä perintöverotuksen tarkasteluun. Perintöverosuunnitteluun liittyen tarkastelun kohteena ovat eri saantotyyppien mahdollistamat verosuunnittelukeinot sekä muutama muu perintöveron minimointiin tähtäävä suunnitteluinstrumentti, kuten esimerkiksi perinnöstä ja testamentista luopuminen. Aiheen laajuuden vuoksi perintöverosuunnittelussa keskitytään yksityishenkilöiden perinnön- tai testamentinjakoon liittyviin tilanteisiin, joten esimerkiksi sukupolvenvaihdot on jätetty tutkielman ulkopuolelle.

Tutkielman tavoitteena on luoda selkeä yleiskuva Suomen lainsäädännön mahdollistamista perintöverosuunnittelukeinoista pyrkien samalla myös yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Tekstin aineistona käytetään oikeuskirjallisuuden lisäksi voimassa olevaa lainsäädäntöä. Lainsäädäntöön liittyviä tulkintaongelmia selvennetään oikeustapausten avulla, ja esimerkkitalanteiden sekä -laskujen avulla pyrkimyksenä on havainnollistaa teoriaa käytännön tasolla.

Tutkielman lopuksi Johtopäätökset-luvussa perintöverosuunnittelua lähestytään yleisemmältä tasolta miettien sen roolia jäämistösuunnittelun osana, sekä pohditaan eri seikkoja, joita olisi syytä ottaa huomioon verotuksellisesti optimaaliseen perinnönjakoon tähdätessä. Luvussa käydään läpi myös perintöverotusta vastaan esitettyä kritiikkiä, pohditaan veroa puoltavia sekä poistamista kannattavia argumentteja sekä tarkastellaan perintöveron asemaa ja tulevaisuutta nyky-yhteiskunnassa.

AVAINSANAT: perintöverotus, verosuunnittelu, testamentti

LYHENNELUETTELO

EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta 1968/360
HE	hallituksen esitys
KHO	korkein hallinto-oikeus
KKO	korkein oikeus
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
PerVL	perintö- ja lahjaverolaki 1940/378
PK	perintökaari 1965/40
TVL	tuloverolaki 1992/1535
VML	laki verotusmenettelystä 1995/1558

1. JOHDANTO

1.1. Johdatus aiheeseen

Omistusoikeus on suomalaisen yhteiskunnan kulmakiviä ja sen keskeisin elementti on määrätä muita sitovia tavalla omaisuudesta. Perimys, joka edellyttää henkilön kuolemaa, on yksi saantotyypeistä, joilla omistusoikeus siirtyy toiselle henkilölle. (Mäkelä 2012: 157–158.) Perintölainsäädännöllä määrätään vainajan omaisuudelle uusista omistajista sekä omaisuuden määrästä. (Aarnio & Kangas 2009: 1.) Verosuunnittelussa tarkoituksena on selvittää eri tapahtumien veroseuraamukset etukäteen ja vertailla niitä keskenään. Vertailun jälkeen valitaan kokonaistaloudellisesti paras vaihtoehto ja toteutetaan oikeustoimi. (Räbinä 2001: 562.) Perimyksen liittyvän kuolemantapauksen vuoksi asioiden järjestely voi olla kyseisellä hetkellä vaikeaa ja raskasta, joten siihen liittyviä kysymyksiä olisikin suotavaa miettiä perittävän vielä ollessa elossa. Perintöön liittyvien verotuskysymysten suunnittelu etukäteen sekä myös kuolemantapauksen jälkeen voikin tuoda huomattavia taloudellisia etuja. Suurten ikäluokkien pientymisen seurauksena suuret omaisuudet tulevat siirtymään lähivuosina seuraavalle sukupolvelle ja kiinnostus perintöverosuunnittelun tuomiin mahdollisuuksiin tulee todennäköisesti kasvamaan.

Hyvin yleinen perintöverosuunnitteluinstrumentti on testamentti. Testamentin laatimissa on noudatettava perintö- ja lahjaverolaissa säädetyt muotovaatimuksia ja testamentin on täytettävä tietyt tuntomerkit, jotta perinnönjättäjän tahdosta tulee lainvoimainen. Lain pykälien ja vaatimusten noudattaminen onkin ensisijaisen tärkeää, sillä muuten tahdonilmaisua ei välttämättä saada toteen perinnönjättäjän haluamalla tavalla. Eri-alaisten testamenttien lisäksi perintöverosuunnittelussa on myös muita instrumentteja ja mahdollisuuksia, joita hyödyntämällä verojen määrää voidaan minimoida. Aiheen yhteydessä täytyy kuitenkin pitää mielessä, että mahdollisimman pieni verotus ei ole käytännössä aina perillisille optimaalisin ratkaisu. Tässä tutkimuksessa asiaa on kuitenkin lähestytty taloudelliseen näkökulmaan keskittyen.

1.1.1. Perintöverotuksen kehitys ja perusteet Suomessa

Suomessa säädettiin ensimmäinen yleinen perintö- ja lahjaverolaki vuonna 1919. Perinnön tai testamentin saajat jaettiin neljään veroluokkaan. I veroluokassa marginaalivero

oli maksimissaan 5,5 prosenttia, IV veroluokassa puolestaan 38,5 prosenttia. Veron määrääminen oli maaseudulla kruununvoutien vastuulla, kaupungissa veron määräsi puolestaan maistraatti. Vuonna 1921 säädettiin jo uusi perintö- ja lahjaverolaki, jossa veroluokkien määrä pysyi edellisen lain kaltaisena, mutta verotus muuttui ankarammaksi. I veroluokassa marginaalivero oli enintään 11 prosenttia. IV veroluokassa ylin marginaalivero ylsi puolestaan jo 55 prosenttiin. Kuriositeettina mainittakoon, että marginaalivero oli korkeimmillaan suurimpia perintöjä edeltäneissä omaisuusryhmissä. Veron määrääminen siirtyi uuden lain myötä kruununvoudeilta ja maistraateilta perintöverolautakunnan vastuulle. Huomionarvoista on myös, että varsinkin itsenäisyyden alkuvuosina perintö- ja lahjaveron osuus valtion verotuloista oli hyvin vähäinen, vain noin 0,2 prosenttia. Ihmisten varallisuus oli tuolloin vähäistä ja varojen arvostus toimitettiin myös varovaisesti. (Linnakangas 2013: 84–85; Puroinen 2011: 1.)

Nykyinen voimassa oleva perintö- ja lahjaverolaki on vuodelta 1940. Sitä on muutettu tämän jälkeen useasti: merkityksellisimpinä mainittakoon vuoden 1979 sukupolvenvaihdosta helpottavat huojennusnormit, vuoden 1994 verotusmenettelyn uudistaminen sekä vuoden 2008 perintö- ja lahjaverotuksen verotaulukoiden eriytykset. Vuosina 1942–1947 suuria perintöjä varten määrätystä lisäverosta johtuen marginaalivero saattoi nousta IV veroluokassa jopa yli 90 prosenttiin. Veroluokkien määrä laskettiin vuonna 1979 kolmeen ja vuodesta 2008 lähtien veroluokkien määrä on ollut nykyisen kaltainen eli kaksi. Perinnönjättäjän kihlakumppani on kuulunut I veroluokkaan vuodesta 1984, tuloverotuksessa aviopuolisoksi rinnastettu avopuoliso vuodesta 1995 ja samaa sukupuolta edustavaa rekisteröidyssä parisuhteessa asuva elinkumppani 2000-luvun alusta. Perinnön oikeusvaikutuksia sääntelevä perintökaari on puolestaan vuodelta 1965, vaikkakin kyseinen laki tuli voimaan vasta vuoden 1966 alusta. Perintökaarta on myös uudistettu useasti, esimerkiksi säännös lesken oikeudesta hallita jäämistöä jakamattomana astui voimaan vuonna 1983. (Aarnio & Kangas 2010: 281; Linnakangas 2013: 86; Puroinen 2011: 1–2.)

Suomessa on ollut käytössä itsenäisyyden aikana aina osuusverojärjestelmä, jossa perillisten tai testamentinsaajien osuuksia verotetaan kutakin erikseen. Jäämistöön yhtenä kokonaisuutena kohdistuva jäämistöosuusjärjestelmä on puolestaan käytössä esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa. Osa valtioista ei myöskään kannu lainkaan perintöveroa, kuten esimerkiksi naapurimaamme Ruotsi, Venäjä sekä Viro. (Puroinen 2011: 12; Linnakangas 2013: 88.)

Toisin kuin vastikkeelliseen omaisuuteen, vastikkeettoman omaisuuden siirtymiseen kohdistetaan perintö- ja lahjavero. Ensin mainittuun omaisuuteen kohdistuu puolestaan varainsiirtovero. Vero-oikeudellisesti perintövero määritelläänkin usein omaisuuden siirtoon tai varainsiirtoon kytkeytyväksi veroksi. Valtion talousarviossa perintövero luokitellaan taas tulon ja varallisuuden perusteella kannettavaksi veroksi. Perintöverotus kohdistuu siis tiivistäen varallisuuden lisäykseen. (Myrsky & Ossa 2008: 283; Juanto 2009: 248.)

1.1.2. Perintöverotus eurooppavero-oikeudessa

EU:n lainsäädäntö ei oikeastaan säätele perintöverotusta jäsenvaltioissa, ja EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella välitön verotus kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan. Lainsäädäntö ei saa kuitenkaan olla ristiriidassa esimerkiksi EU-sopimuksen syrjintäkiellon tai perusvapauksien kanssa. Valtioiden suvereenisuuteen perustuva verotusoikeuden ulottuvuus muodostuu pienimuotoiseksi ongelmaksi perintöverotustapauksissa, joissa perintö on veronalaista kahdessa eri maassa. Tällöin perintöverotuksesta tulee kaksin- tai jopa moninkertaista. Tätä ongelmaa varten valtiot ovat tehneet perintöverosopimuksia keskenään. Sopimukset eivät ole kuitenkaan esimerkiksi EU-alueella kovinkaan yleisiä. (Juanto 2009: 246–259.)

EU:n alueella perinnönjättäjän tai perinnönsaajan asuinpaikka on tärkein kriteeri verotuksen ulottuvuuden määrittelyssä. Muita kriteereitä ovat omaisuuden sijaintipaikka tai kansalaisuus. Suomen perintö- ja lahjaverolain mukaan perintöverovelvollisuus syntyy, jos perittävä tai perijä asui kuolinhetkellä Suomessa. Velvollisuus koskee myös ulkomailla olevaa omaisuutta. Suomessa perintöverovelvollisuuden kannalta kansalaisuudella ei ole merkitystä. (Juanto 2009: 250–252.)

Euroopan parlamentin ja Euroopan unionin neuvoston heinäkuussa 2012 antamalla perintöasetuksella pyritään yksinkertaistamaan kansainvälisten perintöasioiden hoitamista jäsenvaltioiden välillä. Asetusehdotuksen valmisteluasiakirjan mukaan asetuksella olisi tarkoitus lisätä ”*luottamusta sisämarkkinoihin ja edistää EU:n kansalaisten liikkuvuutta*” parantamalla kansainvälisluonteisten perintöasioiden ennustettavuutta sekä suunniteltavuutta. Toimivalta pyritään keskittämään jäämistökysymyksissä niin, että lainvallaan saanut tuomioistuin antaa ratkaisun koko perimystapaukseen liittyen. Perintöasetuksessa säädellään esimerkiksi viranomaisten toimivaltaa ja lainvalintaa. Perintöasetus ei puutu kansallisten perintöasioiden hoitamiseen tai verotukseen ja se astuu voimaan elokuussa

2015. EU:n jäsenvaltioista Irlanti, Iso-Britannia ja Tanska jättäytyivät sopimuksen ulkopuolelle. (Heikinsalmi 2012: 827–833, 839.)

Perintöasetuksessa perittävän asuinpaikka (*habitual residence*) kuolinhetkellä on määritetty yleiseksi liittymäperusteeksi toimivaltaista tuomioistuinta määrätessä. Ilman asuinpaikkaa kuolinhetkellään olleen henkilön perintöasioihin sovelletaan hänen kansallisuuden mukaista tuomioistuinta. Jäämistöomaisuuden sijaintivaltio on puolestaan toimivaltainen, jos edellä mainituilla perusteilla ei saada ratkaistua toimivaltaista jäsenvaltiota. Perittävällä on asetuksen mukaan kuitenkin mahdollisuus esimerkiksi testamentissaan määrätä, minkä maan perimysnormeja hänen varallisuuteensa sovelletaan. (Heikinsalmi 2012: 833–836.)

1.1.3. Verosuunnittelun tavoitteet ja mahdollisuudet

Verosuunnittelun tavoitteena on omaa verovelvollisen valinnanvapautta käyttäen ennakoita tulevien oikeustoimien vaikutuksia ja valita vaihtoehdoista taloudellisesti paras vaihtoehto. Perintöverosuunnittelussa tarkoituksena on siirtää perittävän omaisuus niin, että perinnönjättäjän tahto toteutuu mahdollisimman hyvin veroseuraamusten ollessa optimaalisen pienet. Luonnollisesti suunnittelun merkitys kasvaa toimenpiteiden ja varallisuuden arvon kasvaessa. (Ossa 2009a: 98.)

Verosuunnittelu olisi syytä aloittaa mahdollisimman aikaisin perittävän ollessa vielä elossa. Näin omaisuutta pystytään siirtämään jo elinaikana maksimoiden näin verohyödyt. Kuolemantapauksen jälkeen puolestaan perinnönsaajien toimilla pystytään vaikuttamaan verokohteluun merkittävästi.

Verosuunnittelussa pitää ottaa huomioon, että jos olosuhteen tai toimenpiteen oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, menettelystä on tullut veron kiertämistä ja se on näin ollen rangaistavaa (Ossa 2006: 101–102). Veronkiertoa määrittelevä VML 28§:n lauseke antaa siis paljon sijaa tulkinnalle ja tästä johtuen verosuunnitteluun liittyy puhutaankin usein harmaasta vyöhykkeestä. Epäselvissä asioissa, joista ei ole lainsäädännössä ennakkotapauksia, kannattaakin pyytää Verohallinnolta ennakkoratkaisua.

1.2. Tutkimustehtävä

Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää verosuunnittelun tuomia mahdollisuuksia perintöverotukseen liittyvissä tapauksissa. Tavoitteena on selvittää eri testamenttityyppien tuomia veroetuja ja mahdollisuuksia sekä pohtia myös muiden perintöverosuunnittelu-työkalujen verovaikutuksia. Aiheen laajuuden vuoksi kaikkia verosuunnittelukeinoja ei käsitellä, vaan keskitytään tärkeimpiin ja yleisimpiin. Perintöveron kiertämisen kannalta välttämätön lahjavero linkittyy läheisesti perintöverotukseen jo pelkästään yhteisen lain vuoksi, joten myös lahjasaannon verokohtelua sekä linkittymistä perintöverosuunnitteluun käsitellään tutkimuksessa. Tarkoituksena on keskittyä yksityishenkilön verosuunnitteluun eli esimerkiksi yritysten sukupolvenvaihdostilanteita jäävät huomiotta.

Perintöverosuunnittelussa on ensisijaisen tärkeää hallita perintökaaren ja perintöverolain perusteet. Tutkimuksen aluksi onkin syytä esitellä kyseisten lakien pääpiirteet ja testamentteihin liittyvä lainsäädäntö ennen kuin syvennytään perintöverotuksen sekä perintöverosuunnittelun aihepiiriin. Tutkimuksen keskeisinä lähteinä toimivat kotimainen oikeuskirjallisuus kirjojen sekä artikkelien muodossa. Voimassa oleva lainsäädäntö seuraa myös tiivistä mukana ja lain normistoa selkeytetään sekä kommentoidaan tutkimuksen edetessä.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen tarkoituksena on johdatella lukija askel askeleelta perimyoikeuden perustiedoista näiden tietojen hyödyntämiseen verosuunnittelun kautta. Kuten jo aiemmin todettiin, perintöverosuunnittelu on kovin työlästä, mikäli jäämistöoikeuden normit eivät ole hallussa. Jäämistöoikeudessa keskitytään oikeudellisten teosten sekä perintökaaren normien johdolla niihin seikkoihin, joilla on merkitystä perintöverosuunnittelun kannalta. Toinen luku on pyhitetty lakimääräisen perimyksen tarkasteluun. Aluksi käsitellään perimysjärjestystä sekä perillisryhmiä. Perillisryhmiin liittyy olennaisesti myös lesken oikeudellinen asema, ja tämä otetaan tarkasteluun samassa yhteydessä. Lesken hallinta- sekä perintöoikeuden tarkastelun jälkeen on syytä pohtia, mikä omaisuus voidaan jakaa perintönä. Avioehdon sekä avio-oikeuden olemassaolo vaikuttaakin merkittävästi perinnön määrään, joten asiaa selvennetään myös näin tutkimuksen alkuvaiheessa. Luvun päätteeksi tarkastellaan rintaperillisten vähimmäisoikeutta eli lakiosaa.

Lakimääräisen perimyksen jälkeen otetaan tarkasteluun testamenttiperimys eli tilanteet, joissa testaattori on halunnut poiketa lakimääräisestä perimysjärjestyksestä. Tarkoituksena on selventää testamenttien luokittelueroja ja niihin lainsäädännön puolesta kohdistuvia vaatimuksia sekä vaatimusten täyttämättömyyden seurauksia. Ennen eri testamenttityyppien käsittelyä puhutaan muutama sana testamenttien muotovaatimuksista, sillä niiden täyttämättä jättäminen voi tehdä testamentista ainakin osittain pätemättömän eli estää testamentinjättäjän viimeisen tahdon toteutumisen.

Neljännessä luvussa keskitytään perintöön kohdistuvaan verotukseen. Perintöverolakiin sekä aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen perustuen pohditaan verovelvollisuutta sekä veron määrään vaikuttavia seikkoja. Veroluokkien läpikäynnin lisäksi käsitellään perintöveroon kohdistuvia vähennyksiä sekä epäselviin verotustilanteisiin tarkoitettua ennakkoratkaisun mahdollisuutta. Ennen veron määräämistä kuolinpesässä on toimitettava pesänselvitys, ja tarvittavia toimia selostetaan lyhyesti ennen vainajan mahdollisen avioliiton johdosta suoritettavan osituksen käsittelyä. Luvun loppuksi tarkastellaan perintöverosuunnittelun laajuuden rajoja määräävää veronkierto-käsitettä. Verosuunnittelun sekä veronkierron raja on ajoittain hieman vaikeasti hahmotettavissa, joten termiä on syytä käsitellä, ettei pyrkimys perintöveron minimointiin johda lain rikkomiseen.

Perintöverotuksen ollessa hallussa siirrytään verosuunnitteluun ja käydään läpi sen mahdollistamia toimenpiteitä. Viidennessä luvussa tarkastellaan saantotyyppien mahdollistamia verosuunnittelukeinoja. Ensin pohditaan testamenttityyppien vaikutusta maksettavan perintöveron määrään. Esimerkkien avulla pyritään osoittamaan erityyppisten testamenttien tuottamat veroedut. Lukijalle on tarkoitus esitellä tilanteita, joissa tietynlaisen testamentin laatiminen on perintöverotuksellisesti kannattavaa. Tarkoituksena ei ole esitellä kaikkia mahdollisia testamenttien mahdollistamia keinoja, vaan pikemminkin yleisimpiä tilanteita. Testamenttityyppien vertailun jälkeen käsitellään lahjasaantoa, joka tulee vastaan perimystilanteissa varsinkin ennakkoperintökysymyksissä. Lahjaverotuksen perintöverotusta täydentävän roolin vuoksi perintöverosuunnittelumahdollisuuksia tutkiessa ei voi olla mainitsematta myös lahjasaannon tuomia mahdollisuuksia.

Saantotyyppien jälkeen käsitellään muita perintöverosuunnittelukeinoja ja ensimmäiseksi käydään läpi omaisuuden arvostamisen merkitystä perintöveron minimoinnin yhteydessä. Varsinkin mikäli perittyä omaisuutta on tarkoitus luovuttaa tulevaisuudessa, arvostaminen on syytä tehdä harkiten, sillä arvostaminen vaikuttaa tällöin myös perintöverotuksen jälkeisissä luovutustilanteissa. Esimerkeillä havainnollistettujen luovutus-

tilanteiden jälkeen pohditaan saannosta luopumisen tuomia mahdollisuuksia, ja lopuksi käsitellään kuolinpesän jakamattomana pitämisen verovaikutuksia hyötyineen sekä haittoineen.

Johtopäätökset-luvussa pyritään selkeyttämään perintöverosuunnittelun tarkoitusta sekä havainnollistamaan sen monimuotoisuutta. Perintöverosuunnittelua lähestytään yleisemmältä tasolta muistuttaen samalla, että myös muut kuin verotukselliset seikat pitää ottaa huomioon optimaalista ratkaisua etsiessä. Lopuksi tarkastellaan perintöverotuksen asemaa nyky-yhteiskunnassa. Esille nostetaan perintöverotusta kritisoivia sekä puolustelevia näkökulmia lain epäkohtia unohtamatta. Argumenttien pohjalta pohditaan hieman perintöverotuksen mahdollisia tulevaisuuden näkymiä.

2. LAKIMÄÄRÄINEN PERIMYS

Kuoleman johdosta tapahtuvien omistajanvaihdosten oikeusvaikutusten sääntely kuuluu lakimääräisen perintöoikeuden oikeudenaan. Kuolemasta johtuen perittävän yksityinen varallisuus muuttuu perhevarallisuudeksi. Perintöoikeudellisia säännöksiä noudattamalla omaisuus jaetaan perillisten kesken. Perintökaari on laki, jossa on keskeisimmät säännökset kuoleman johdosta tapahtuvien omistajanvaihdosten osalta. Saarenpää (1994: 14) toteaa perintökaarta käsitellessään lain rakentuvan pitkälti tasajaon periaatteen varaan. Tasajaon periaate on vaihtoehto sopimusvapaudelle, eli mikäli testamenttia ei ole tehty, jako-osuudet määräytyvät perilliselle oikeudenmukaisuuskäsityksemme pohjautuvan tasajakoon pohjautuen. Periaate ilmenee vaikkapa samanlaisen sukulaisuhteen perittävään omaavien perillisten yhdenvertaisena kohteluna perintöosuuksia määritettäessä. Suomen kansalaiseen, jolla ei ole liittymää vieraaseen valtioon, sovelletaan perimyksessä aina perintökaaren säännöksiä. Toisen valtion kansalaisuus tai kotipaikka ulkomailla antaa perittävälle mahdollisuuden määrätä kyseisen maan perintölain sovellettavaksi perimystilanteessa. Määräyksen on täytettävä kuitenkin muotomääräykset, jotta se olisi pätevä. (Aarnio & Kangas 2009: 57; 2010: 281; Saarenpää 1994: 14–15.)

PK 1:1:n mukaan perintöön ovat oikeutettuja henkilöt, jotka ovat elossa perittävän kuolinhetkellä. Tämän lisäksi kuolinhetkeä ennen siitetty ja sittemmin elävänä syntynyt lapsi voi periä. Lapsen elinajan pituudella ei ole perintöoikeuden kannalta merkitystä. Perillisen ei tarvitse olla myöskään oikeustoimikelpoinen ollakseen oikeutettu perintöön. Henkilön täyttäessä perillisen määritelmän hän on puolestaan velvollinen maksamaan perintöveroa perintöosuudestaan PerVL:n säännösten mukaisesti. (Aarnio & Kangas 2009: 62; 2010: 287.)

2.1. Perimysjärjestys

Laillista perimysjärjestystä noudatetaan perinnönjakotilanteissa, joissa perittävä ei ole jättänyt jälkeensä testamenttia. Perimysjärjestys muodostuu perillisryhmistä eli paranteleista, joihin sukulaiset on jaettu sukulaisuuden etäisyyden mukaisesti. Tarkoituksena on varmistaa, että lähin perillinen perii ensisijaisesti perinnönjättäjän. Parenteeliperimys toteutuu sellaisenaan vain, jos perittävä ei ollut naimisissa eikä ollut tehnyt omaisuudetta testamenttia. (Aarnio & Kangas 2010: 289; Puronen 2011: 18.)

2.1.1. Parenteelit

Ensimmäiseen perillisperinteeliin kuuluvat ovat ensisijaisia perinnönsaajia ja ryhmä muodostuu perinnönjättäjän rintaperillisistä eli lapsista, lapsenlapsista ja niin edelleen. Ensimmäisessä parenteelissa on rajaton sijaantulo-oikeus: kuolleen lapsen osuuden perii hänen jälkeläisensä. Näin jokaisen haaran osuus perinnöstä pysyy samana. Perintö jaetaan siis tasan rintaperillisten kesken. Ensimmäiseen parenteeliin kuuluvien henkilöiden osuus perinnöistä on nykyään yli 90 prosenttia. (Norri 2010: 84.)

Avioloasten lasten lisäksi rintaperillisiä ovat tunnustetut lapset, väkisin maaten siitetyt lapset, kihlalapset tietyin edellytyksin, 1.1.1980 tai myöhemmin ottolapseksi otetut lapset sekä lapset, joiden osalta isyys on vahvistettu tuomioistuimen toimesta (Aarnio & Kangas 2010: 290). Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeus perintöön isänsä jälkeen edellyttää siis isyyden vahvistusta tai tunnustamista (Aarnio & Kangas 2010: 292). Isyyslaki, laki rekisteröidystä parisuhteesta, ottolapsilaki sekä oikeuskäytäntö määrittelevät tarkemmin lapsen ja vanhemman juridista suhdetta.

Rintaperillisten puuttuessa perimysjärjestyksessä seuraavana on perittävän leski, jonka asemaa käsitellään seuraavassa alaluvussa. Lesken jälkeen oikeuden perintöön saavat toiseen parenteeliin kuuluvat perilliset. Perinnön jakavat siis kuolleen henkilön vanhemmat. Myös toisessa parenteelissa sijaantulo-oikeus on rajaton, joten kuolleen vanhemman osuuden saavat heidän lapsensa eli perittävän sisarukset sekä sisar- ja velipuolet, tai heidän jälkeläisensä. Täyssisarukset sekä puolisisarukset ovat perimysjärjestyksessä tasa-arvoisia. (Aarnio & Kangas 2010: 301–302.)

Kolmanteen eli viimeiseen parenteeliin kuuluvat perittävän isovanhemmat ja heidän lapsensa. Lakimääräinen perimysoikeus rajoittuu siis enoihin, täteihin sekä setiin. Serkut eivät peri. Tällä on haluttu estää ns. nauravien perillisten perintöoikeus eli ilman taloudellista ja eettistä yhteenkuuluvuutta perittävään omaavien sukulaisten oikeus perinnönjättäjän omaisuuteen. (Mäkelä 2012: 170–171.) Mikäli vainaja ei ole tehnyt testamenttia ja hänellä ei ole jäänyt jälkeen perillisiä, perijä on valtio. Kyseisissä tilanteissa perittävän läheinen voi saada hakemuksen perusteella oikeuden perintöön tai osaan siitä. (PK 5:1; PK 5:2; Rabinä & Nykänen 2009: 101.)

Perimysjärjestyksen selvittäminen on normaalitilanteissa kohtuullisen ongelmatonta, mutta esimerkiksi kaikkien perheenjäsenten samanaikaisen kuoleman vaatinut onnettomuus saattaisi ilman erityistä olettamaa muodostaa näyttöongelman oikeasta perimysjär-

jestyksestä. Perintökaareen on otettu kyseisiä tilanteita varten oletta, jonka mukaan perillisen katsotaan menehtyneen ennen perillistä, mikäli ei voida todistaa, että perillinen olisi elänyt perittävän kuoleman jälkeen. Näin ollen perintö menee kunkin menehtyneen henkilön perillisille ilman, että menehtyneet henkilöt olisivat ensin perineet toisensa. (Aarnio & Kangas 2010: 287.)

2.1.2. Lesken asema

Ottolapsen lisäksi perinnönjättäjän lesken asema toimii poikkeuksena verisukulaisuuteen perustuvassa lakimääräisessä perimysjärjestyksessä. Lesken asema on haluttu suojata määräämällä puolison perintöoikeudesta sekä oikeudella pitää jäämistöä tai jäämistöön kuuluvaa asuntoa hallinnassaan. Puolisolla tarkoitetaan tässä yhteydessä aviopuolisoa sekä rekisteröidyssä parisuhteessa perittävän kanssa elänyttä puolisoa. (Mäkelä ym. 2012: 169–170.)

Perittävän kuollessa ilman rintaperillisiä perimysjärjestyksessä seuraavana on eloonjäänyt puoliso. Leski sijoittuu perimysjärjestyksessä ensimmäisen ja toisen parenteelin väliin. Toissijaisten perinnönsaajien eli toiseen ja kolmanteen parenteeliin kuuluvien oikeus perintöön lykkääntyy lesken perintöoikeuden vuoksi, sillä perintö palautuu lesken kuoltua ensimmäisenä kuolleen puolison sukuun. Lesken oma omaisuus pysyy luonnollisesti hänen suvussa. (Aarnio & Kangas 2009: 118–120; Mäkelä 2012: 169–170.)

Lesken perimysjärjestykseen perustuva perintöoikeus tuottaa omaisuuden rajoitetun omistusoikeuden, josta käytetään myös termiä vallintaoikeus. Leski ei voi määrätä kuolleelta puolisolta saamastaan omaisuudesta testamentilla, mutta on oikeutettu tekemään muita oikeustoimia, kuten esimerkiksi myymään ja vuokraamaan omaisuutta. Ensiksi kuolleen puolison perillisiä suojataan kuitenkin omaisuuden olennaiselta vähentämiseltä. Lesken kuoltua ensimmäisenä kuolleen puolison perillisillä on oikeus saada vastiketta jälkimmäisenä menehtyneen puolison pesänjaossa hänen omaisilleen kuuluvasta osasta. (Aarnio & Kangas 2010: 301; Saarenpää 1994: 49–51.)

Lesken kuoltua toimitetaan pesänositus eli jäämistö jaetaan molempien puolisojen sukujen kesken. Puolisoiden varallisuustilanne ensimmäisenä kuolleen puolison kuolinhetkenä on ratkaiseva sukujen suhteellista osuutta jäämistöstä määriteltäessä. Omaisuus arvostetaan ensiksi kuolleen puolison kuolinhetken mukaisesti ja jakosuhte selviää tämän perusteella. Mikäli puolisoilla oli täysi avio-oikeus toistensa omaisuuden, puolet

jäämistöstä jaetaan ensiksi kuolleen puolison suvun kesken ja toinen puoli lesken perillisten kesken. (Mikkola 2010: 56, Saarenpää 1994: 51–52.)

Leski saa oikeuden hallita jäämistöä jakamattomana, vaikka kuolleella puolisoilla olisi-kin elossa rintaperillinen. Tämä hallintaoikeus suojaa leskeä selvästi heikommin kuin perintöoikeus, sillä esimerkiksi rintaperillisen vaatiessa perinnönjakoa ja omaa lakiosaansa, jako on suoritettava. Leskellä on kuitenkin vähimmäissuoja, joka koskee puolisoitten yhteisenä kotina käytettyä asuntoa ja siihen kuuluvaa tavallista asuin-raitimistoa. Vähimmäissuojaa ei voi kumota pätevästi testamentilla. Lesken käyttöoikeus asuntoon purkautuu, jos ensiksi kuolleen puolison kuolinpesä on ylivelkainen. Lesken vähimmäissuoja ei ole tällöin esteenä asunnon realisoinnissa. Leski ei ole myöskään oikeutettu jatkamaan asumistaan yhteisessä kodissa, mikäli lesken omaan omaisuuteen sisältyy kodiksi soveltuva asunto. KKO 1992:94:n perusteluissa on muistutettu, että lesken vähimmäissuojalla on tavoitteena turvata samanlaisen asumistason jatkuminen puolison kuoleman jälkeen. Lesken omistukseen kuuluva, mutta puolisoitten yhteistä kotia huomattavasti vaatimattomampi asunto ei siis ole esteenä lesken asumisen jatkumiselle yhteisessä kodissa. Lesken oikeus pitää asuntoirtaimistoa hallinnassaan on laajempi kuin oikeus asuinrakennuksen hallintaan. Vaikka leskellä olisikin omistuksessaan yhteisen kodin tasoa vastaava asunto, oikeus asuinraitimistoon on kuitenkin yhä voimassa. (Aarnio & Kangas 2009: 117; 2010: 297–300; Aarnio & Kangas & Puroinen & Rabinä 2011: 31; Mikkola 2010: 39–40, 51.)

2.2. Avioehdon ja -oikeuden merkitys

Avoliittolaisissa vaikuttaa vahvasti vallinnan erillisyyden periaate. Avoliiton solmiminen ei vaikuta ennen avoliittoa hankitun omaisuuden omistussuhteisiin. Toisen puolisoista avoliiton aikana hankkima omaisuuslaji on myös hankinnan tehneen puolison yksin määrättävissä olevaa omaisuutta, mikäli omaisuutta ei ole ostettu yhteisiin nimiin. Poikkeuksena tästä ovat vain perheen kotina käytettävä asunto tai kiinteistö sekä tietty irtain omaisuus, joissa oikeustoimiin tarvitaan molempien puolisoitten lupa. Omaisuuden erillisyyden periaate vaikuttaa myös velkojen kohdalla. Puolisot vastaavat yksin veloista, jotka he ovat tehneet avoliittoa ennen tai sen aikana. Menehtyneen puolison velkojilla ei ole siis oikeutta periä velkojaan leskeltä. Avioehtosopimuksen puuttuminen ei vaikuta tilanteeseen myöskään millään tavalla. Velkojen osalta poikkeuksen periaat-

teeseen tekee vain velat, jotka eivät ole rahalainaa, ja jotka on tehty perheen elatusta varten. (Gottberg 2010: 13–14, 22–26.)

Avio-oikeus näkyy oikeastaan vasta avioliiton päättymisen jälkeen toimitettavassa osituksessa. Puolisoilla on avio-oikeus toisen puolison omaisuuteen, ellei avio-oikeutta poistavaa avioehtosopimusta ole laadittu. Avioliiton päättyessä avioeron tai toisen puolison kuoleman vuoksi, varakkaamman puolison on suoritettava toiselle puolisolle tasinkoa siten, että puolisoitten avio-oikeuden alainen omaisuus on jaettu tasan. Avioliittoa edeltävänä aikana hankitusta omaisuudesta ei makseta tasinkoa, mutta avioliiton aikana hankittu omaisuus tasataan (Aarnio & Kangas 2010: 75). Avioehdolla voidaan sulkea pois puolison oikeus toisen omaisuuteen kokonaan tai vain tiettyyn osaan. Siihen liittyy myös muotovaatimukset, joita on noudatettava, jotta sopimus on pätevä. Avio-oikeuden kokonaan poissulkevalla avioehtosopimuksella voidaan poistaa lesken oikeus saada puolet puolisoitten omaisuuden yhteissummasta. Leskelle jää tällöin puolison kuoltua vain oma omaisuus. Jos kuolleelta puolisolta ei jäänyt rintaperillisiä, eloonjäänyt puoliso kuitenkin perii vainajan, ellei testamentilla ole toisin määrätty. (Norri 2010: 42–44.)

Avio-oikeus kuuluu vain avioliittoon, joten avioliiton purkautuessa kummankin osapuolen oikeudet ulottuvat vain omissa nimissä olevaan omaisuuteen. Lapsettomassa avioliitossa avopuoliso ei peri puolisoa ja avopuolisolla ei myöskään ole oikeutta pitää puolisoitten omaisuutta jakamattomana. (Norri 2010: 61.) Avioeron yhteydessä maksettava tasinko on verotonta, avioeron yhteydessä kyseinen vastikkeeton suoritus olisi lahjaveron alaista. Perintöverotuksessa avopuolisot kuitenkin rinnastetaan aviopuolisoihin, jos he elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa, ovat aiemmin eläneet avioliitossa, tai heillä on tai on ollut yhteinen lapsi. Kyseiset kriteerit täyttävät avopuolisot kuuluvat I veroluokkaan ja ovat oikeutettuja luvussa 4.2.1. käsiteltävään puoliso vähennykseen. (Gottberg 2010: 97–99.)

2.3. Lakiosa

Ensimmäiseen parenteeliin kuuluvilla perillisillä eli rintaperillisillä on oikeus lakiosaan, joka on tavallisesti puolet jäämistön arvosta. Lakiosassa on sijaisperimysoikeus. Lakiosaa ei voi pätevästi testamentilla sivuuttaa, sillä rintaperillisen vaatiessa omaa osansa lakiosan sivuuttava määräys on pätemätön. Lakiosaa on kuitenkin erikseen vaaditta-

va. Lakiosan sivuuttamiseen on olemassa kuitenkin poikkeus. Rintaperillinen on mahdollista tehdä perinnöttömäksi testamentilla, jos hän on tahallisella toiminnallaan tai epäsiiveellisellä elämisellään syvästi loukannut perittävää tai perittävän läheistä (Norri 2010: 218). Kyseisessä tilanteessa perinnöttömäksi tehdyn rintaperillisen lakiosaan on oikeutettu hänen jälkeläisensä. Mikäli perinnöttömäksi tehdyllä rintaperillisellä ei ole sijaantulo-oikeuden omaavaa perillistä, toisten rintaperillisten suhteellinen lakiosa pysyy samana ja osuus siirtyy perittävän testamentilla vapaasti määrättävissä olevaan perinnönsaajaan. Lakiosien summa ei siis aina ole puolta jäämistön arvosta. Lakiosa laskeaan kunkin rintaperillisen osalta erikseen. (Aarnio & Kangas 2010: 398–401; Norri 2010: 397–398.)

Lesken vähimmäissuoja on vahvempi kuin ensimmäiseen parenteeliin kuuluvan perillisen lakiosaoikeus. Rintaperilliset eivät saa koko lakiosaansa heti perittävän kuoleman jälkeen, jos jäämistöön kuuluvan asunnon ja sen asuinirtaimiston arvo on yli puolet koko pesän arvosta ja leski on elossa. Rintaperillisten lakiosa toteutuu kokonaisuudessaan kyseisen kaltaisessa tapauksessa vasta lesken kuoleman jälkeen. Testamentin loukatessa lakiosaa, lakiosavaatimus on tehtävä kuuden kuukauden kuluessa testamentin tiedoksisaanista. Tämä koskee myös tapauksia, joissa leskelle on annettu hallintaoikeus kaikkien pesän omaisuuteen. (Aarnio & Kangas 2010: 413; Norri 2010: 407–408.)

3. TESTAMENTTIPERIMYS

Testamenttisäännökset koostuvat pakottavista ja tahdonvaltaisista säännöksistä. Pakottavia säännöksiä ovat esimerkiksi testamentin muotoa ja pätevyyttä koskevat säännökset. Suuri osa testamenttia koskevista säännöksistä on kuitenkin tahdonvaltaisia eli dispositiivisia. Testamentilla voidaan siis määrätä toisin niistä kohdista, jossa säännöstö on tahdonvaltaista. Tahdonvaltaiset säännökset tulevat voimaan, mikäli testamentissa ei ole toisin määrätty. (Aarnio & Kangas 2008: 12.)

Lakimuotoinen perimys perustuu ottolasta sekä puolisoa lukuun ottamatta verisukulaisuuteen, ja se turvaa erityisesti perillisten yhdenvertaisuutta. Testamenttioikeudessa kyse on puolestaan testaattorin itsemääräämisoikeudesta, jossa korostuu henkilön oikeusasema sekä viimeinen tahto. Saantomuotona lakimääräinen perimys ja testamenttiperimys ovat samanveroiset. Ainoastaan rintaperillisten oikeus lakiosaan sekä lesken suoja syrjäyttävät vahvempina testamenttimääräyksen. (Aarnio & Kangas 2008: 13; Mäkelä 2012: 182.)

Perintökaarella ei ole määriteltä, mitä testamentilla tarkoitetaan. Oikeuskirjallisuudessa se määritellään yleisimmin jäämistöä koskevaksi, kuolemanvaraiseksi ja vastikkeettomaksi oikeustoimeksi, joka ilmaisee testaattorin viimeisen tahdon. Aarnio & Kangas nimittävät kyseisiä kriteereitä testamentin perustunnusmerkeiksi, jotka kuvailevat testamenttia oikeustosiasiana eli erottelevat testamentin muista oikeustoimista. Perustunnusmerkkejä tukevat liitännäiset tunnusmerkit, joiden avulla testamentti saatetaan voimaan tai peruutetaan. Liitännäisiin tunnusmerkkeihin kuuluvat yksipuolisuus, peruutettavuus sekä määrämuotoisuus. (Aarnio & Kangas 2008: 17–20.)

Oikeus testamentata omaisuuttaan on mainittu Euroopan unionin perusoikeusasiakirjan ehdotuksessa ja Aarnio & Kangas määrittelevät testamenttivapauden Saksan perustuslakituomioistuimen päätökseen viitaten omistusoikeuden suojaan liittyväksi perusoikeudeksi. Testamentin tekemisessä on kyse sopimusoikeudellisesta oikeustoimesta, jossa testaattori voi määrätä omaisuutensa jakamisesta kuolinhetkensä jälkeen. Omaisuuden jakamisen lisäksi perinnönjättäjää voi ohjata voimakkaasti myös verotukselliset motiivit. Omaisuus pyritään siirtämään mahdollisimman kustannustehokkaasti jälkipolville. (Aarnio & Kangas 2008: 81; Mäkelä 2012: 182.)

3.1. Muotovaatimukset

Testamentin tekijän on oltava pääsääntöisesti täysi-ikäinen. Avioliitossa elävä alle 18-vuotias on kuitenkin testamentintekokelpoinen. Lisäksi 15-vuotias voi tehdä testamentin omaisuudesta, jota hän voi itsenäisesti hallita (PK: 9:1). Vajaavaltaiseksi julistaminen ei vie henkilöltä testamenttikelpoisuutta, vaan kelpoisuutta on arvioitava tapauskohtaisesti. Tarkastelun kohteena on testamentinjättäjän testamentintekohetkinen kyky rationaaliin ajatteluun. Sairauksien lisäksi myös runsas päihteiden käyttö sekä taivuttelu ja pakottaminen voivat tehdä testamentista pätemättömän. (Aarnio & Kangas 2010: 499–510.)

Testamentti on oltava tekijänsä allekirjoittama, mikäli allekirjoittaminen on fyysisesti mahdollista. Lisäksi kahden esteettömän todistajan on oltava yhtäaikaisesti paikalla arvioimassa, että testaattori on kelpoinen määräämään omaisuudestaan ilman ulkopuolista painostusta. Todistajien on oltava paikalla joko testamentin allekirjoitushetkellä, tai heidän on saatava testamentin tekijän tunnustus siitä, että aikaisemmin merkitty allekirjoitus on hänen omansa. Esteettömällä todistajalla tarkoitetaan puolestaan henkilöä, joka ei ole testaattorin läheinen sukulainen tai ei ole saamassa perintöä testamentin perusteella. Todistajien on oltava tietoisia, että heidän todistamassaan asiakirjassa on kyse testamentista. Testamentin sisällön tunteminen ei puolestaan ole tarpeen. (Aarnio & Kangas 2010: 493–495.)

Testamentti voidaan tehdä luonnollisen henkilön lisäksi myös oikeushenkilön hyväksi. Testamentin saajan kuollessa testaattorin jälkeen, mutta ennen testamentin täytäntöönpanoa, hänen osuutensa saaja ratkaistaan sijaantulo-oikeutta pohtien. Ongelmaa ei ole, jos testamentissa on määrätty toissijaissaajasta eli siihen on sisällytetty lykkäävä ehto. Ilman nimenomaista määräystä, testamentista pystytään mahdollisesti silti päättämään, ketä testamentintekijä on tarkoittanut toissijaissaajaksi. Tulkinnan ollessa tulokseton, sijaantulo-oikeus osuuteen on testamentinsaajan perillisillä, mikäli he kuuluvat lakimääräisen perimysjärjestyksen kahteen ensimmäiseen parenteeliin. (Aarnio & Kangas 2010: 511–514.)

Testamenttiin voi sisällyttää myös muita ehtoja, joiden täyttäminen on edellytyksenä testamentissa määrättyyn saanto-oikeuteen. Hoitoa koskeva määräys lasketaan positiiviseksi ehdoksi, ja se kohdistuu hieman poikkeuksellisesti aikaan ennen testaattorin kuolemaa. Ehto, jossa testamentinsaajalta vaaditaan esimerkiksi testaattorin terveydestä huolehtimista, on siis pätevä. Tällainen esimerkkitapaus osoittaa, että testamentti voi

olla myös vastikkeellinen oikeustoimi. Perittävän haudan hoitoa koskeva positiivinen ehto on puolestaan tyypillinen esimerkki kuoleman jälkeistä aikaa koskettavasta määräyksestä. (Aarnio & Kangas 2008: 546–551.) Positiivisten ehtojen vastakohtat eli negatiiviset ehdot, joissa esimerkiksi kielletään testamentin saajaa luovuttamasta tiettyä omaisuutta, ovat mahdollisia. Luovutuskiellon noudattamatta jättäminen voi johtaa kielonvastaisen oikeustoimen tehottomaksi julistamiseen. (Aarnio & Kangas 2008: 552–555.)

3.2. Luokitus

Testamentit voidaan luokitella sisällöltään yleisjälkisäädöksiksi sekä erityisjälkisäädöksiksi eli legaatteiksi. Yleistestamenttina pidetään jälkisäädöstä, jossa testamentin saajan oikeus perintöön on määritetty suhteellisesti eli samankaltaisesti kuin perillisasemassa olevilla henkilöillä. Yleisjälkisäädöksen saaja saa perittävän omaisuuden siis kokonaan, määräosan siitä tai sen osan, mikä muiden määräysten jälkeen on jäljellä. Yleistestamentin saaja on myös kuolinpesän osakas. Legaatissa saajan oikeus on puolestaan määritetty yksilöidysti. Legaatteja ovat siis hallinta-, käyttö- ja tuottotestamentit eli omistusoikeutta suppeammat oikeudet omaisuuteen tuovat testamentit. Lisäksi jälkisäädökset, joissa saajalle on määrätty tietty esine tai rahamäärä, ovat myös legaatteja. Toisin kuin yleistestamentin saaja, legaatin saaja ei ole kuolinpesän osakas. Testamenttien luokittelulla ei ole kuin korkeintaan suuntaa antava merkitys testamentin käsitteitä selvittäessä, ja luokittelu onkin olemassa lähinnä selventämässä oikeustoimien vaikutuksia. Osassa testamenteista on piirteitä useammasta testamenttityypistä, ja tällä seikalla ei ole merkitystä oikeustoimen vaikutuksia arvioitaessa. Tässä tutkielmassa luokittelu tehdään lähinnä määräysvallan laajuuden perusteella, sillä tällä on suuri merkitys verosuunnittelun kannalta. (Aarnio & Kangas 2008: 51–52; 2010: 523–525.)

Omistusoikeustestamentissa testaattori antaa testamentin saajalle täyden määräysvallan testamentattuun omaisuuteen. Testamentin saaja on oikeutettu tällöin vastikkeellisten sekä vastikkeettomien luovutusten suorittamisen lisäksi esimerkiksi testamenttaamaan omaisuutta. Täysi omistusoikeus oikeuttaa saajan luonnollisesti myös omaisuuden kerjyttämään tuottoon. Testaattori ei voi kuitenkaan saattaa testamentin saajaa itseään parempaan oikeudelliseen asemaan. Jos testaattori on kuitenkin määrännyt testamentissaan ensisaajan lisäksi myös toissijaisesta saajasta, on kyse vallintatestamentista eli rajoitetusta omistusoikeustestamentista. Tällaisessa perättäisseuraantotapauksessa omaisuus

periytyy ensisaajan kuollessa toissijaiselle saajalle, joten ensisaajalta puuttuu täyden omistusoikeustestamentin sisältämä valta tehdä saadusta omaisuudesta testamentti. Ensisaajan ei tarvitse huomioida omaisuutta käyttäessään toissijaisen saajan etua (Norri 2010: 153). Ensisaajalla on pääsääntöisesti oikeus lahjoittaa vastikkeettomasti sekä vastikkeellisesti testamentilla saatua omaisuutta. Ensisaaja ei voi kuitenkaan kiertää testamenttauskieltoa KKO:n ratkaisun 2007:21 perusteella lahjoittamalla testaattorin tarkoituksen vastaisesti omaisuutta kolmannelle henkilölle. (Aarnio & Kangas 2008: 598; 2010: 524–527.)

Käyttöoikeustestamentti on legaatti, jolla annetaan omaisuuden käyttöoikeus ja omistusoikeus eri henkilöille. Omistusoikeus voi alkaa heti kuolemantapauksen jälkeen tai vasta käyttöoikeuden lakattua. Mikäli omistusoikeus siirtyy vasta käyttöoikeuden lakattua, nimitetään oikeustoimea omistajattoman tilan testamentiksi. Käyttöoikeustestamentilla on tarkoituksena turvata sekä käyttöoikeuden saajan, että omistusoikeuden saajan asema. Käyttöoikeuden haltijalla on käyttövapaus saamaansa omaisuuteen, mutta omaisuutta pitäisi käyttää sen luonteen edellyttämällä tavalla. Käyttöoikeustestamentti oikeuttaa käyttöoikeuden lisäksi omaisuudesta saatuun tuottoon. Omistajalle kuuluu puolestaan omaisuuden pääomahyöty (Ossa 2009b: 367). Tuoton ja pääomahyödyn erottelu ei kuitenkaan ole aina ongelmattonta. (Aarnio & Kangas 2010: 528–530; 2008: 605–606; Kontturi 2011: 13.)

Käyttöoikeuden haltijan oikeudet ovat rajoitetun omistusoikeustestamentin saajaa kaapeammat. Käyttöoikeuden haltija ei voi esimerkiksi luovuttaa käyttöoikeuden alaista omaisuutta ilman omistusoikeuden haltijan hyväksyntää ellei luovuttaminen ole järkiperäisen taloudenpidon vaatimusten mukaista. Omaisuuden lahjoittaminen on sallittua vain omistajan luvalla. Käyttöoikeuden luovutus kolmannelle osapuolelle on mahdollista vain sekä omistajan että käyttöoikeuden haltijan ollessa asian suhteen yksimielisiä (Ossa 2009b: 368). Omistajalla ei ole myöskään oikeutta luovuttaa ja lahjoittaa käyttöomaisuuden alaista omaisuutta ilman käyttöoikeuden haltijan suostumusta ellei luovuttaminen ole välttämätöntä esimerkiksi uhkaavan arvonmenetyksen vuoksi. (Aarnio & Kangas 2010: 528–532.)

Norri on erotellut käyttö- ja hallintaoikeustestamentin toisistaan sillä seikalla, että onko testaattorin tahto ensisijaisesti turvata ensisaajan vai toissijaisen saajan asema. Hallintaoikeustestamentilla pääpaino olisi ensisaajan hyödyllä ja hän voisi kuluttaa omaisuutta vapaasti. Hallintaoikeustestamentti olisi tarkoitettu lähinnä aviopuolisoille. Käyttöoikeustestamentilla puolestaan varmistettaisiin, että omaisuus säilyisi myös toissijaiselle

saajalle, joten omaisuuden kuluttamista rajoitettaisiin. Hallintaoikeuden haltijan oikeudet olisivat täten käyttöoikeuden haltijaa laajemmat. (Norri 2010: 153–154, 171.) Käytän tässä tutkielmassa hallintaoikeus-termiä lesken ollessa oikeuden haltijana, mutta kaikissa muissa tapauksissa käyttöoikeus-ilmaisua. Tällä erottelulla haluan korostaa lesken laajempia oikeuksia omaisuuteen suhteessa muihin samankaltaisen oikeuden saajiin.

Käyttöoikeustestamenttia suppeammat oikeudet omaa tuotto-oikeustestamentti, jossa testamentin saajan oikeudet rajoittuvat pelkästään omaisuuden tuottoon, muiden oikeuksien kuuluessa eri henkilölle. Tuotto-oikeuksien kohdistuessa esimerkiksi pörssiyhtiön osinkotuloihin etu voi kuitenkin olla erittäin arvokas. Tuotto-oikeuden saajalla ei ole oikeutta luovuttaa tuotto-oikeuttaan kolmannelle osapuolelle ellei luovutusta ole nimenomaisesti testamentissa sallittu. Omistusoikeuden haltijalla on puolestaan oikeus luovuttaa omistusoikeus kolmannelle, mutta tuotto-oikeuden on luovutuksen jälkeenkin pysyttävä voimassa sen alkuperäisellä saajalla. Hallinta- ja tuotto-oikeustestamenteista puhuttaessa on syytä muistaa, ettei lakiosamääräystä voi kiertää antamalla rintaperillisille omistusoikeuden sijaan kyseisiä rajoitettuja oikeuksia omaisuuteen. (Aarnio & Kangas 2010: 534–535.)

Aviopuolisoiden usein käyttämä jälkisäädöstyyppeä on keskinäinen testamentti. Se koostuu kahdesta erillisestä testamentista, joiden riippuvuussuhteesta johtuen teksti on kirjoitettu yhdeksi. Testamenteista sovelletaan ensiksi kuolleen jälkeen elävän hyväksi laatimaa. Keskinäisen testamentin tarkoituksena on säilyttää pesä koskemattomana siihen asti kunnes molemmat puolisoista ovat kuolleet, joten ensiksi kuolleen omaisuus määrätään siirtyväksi eloonjääneelle puolisolle. Tämä on ensisijainen määräys. Usein keskinäiseen testamenttiin sisällytetty toissijaismääräys määrää puolestaan, miten omaisuus jaetaan jälkimmäisenkin osapuolen kuoltua. Rintaperillisen lakiosavaatimusta ei keskinäisellä testamentilla voida luonnollisesti syrjäyttää. Lakiosa on kuitenkin erikseen vaadittava. Keskinäisillä testamenteilla on mahdollisuus sopia omistusoikeuden lisäksi myös hallinta- tai tuotto-oikeuksista. (Norri 2010: 149–152.)

Keskinäisen testamentin voivat laatia myös muut kuin aviopuolisot. Keskinäinen testamentti voi olla myös useamman kuin kahden henkilön välinen. Aviopuolisoiden ollessa kuitenkin kyseisen testamenttityypin tavanomaisimmat laatijat, tulkintaperiaatteet ovat muokkautuneet heidän tarpeiden mukaisesti. Keskinäiset omistusoikeustestamentit olivat yleisiä ennen vuonna 2008 voimaan tulleita uusia, perintöverotusta kiristäneitä säädöksiä. Tämän jälkeen keskinäisten hallintaoikeustestamenttien osuus on kasvanut. Hal-

lintoikeustestamenttien määrän lisääntyessä huomiota on saanut myös omistusoikeuden saajien asema. Heidän perintöverovelvollisuus alkaa heti omistusoikeuden siirtyessä, joten huonoimmassa tapauksessa he joutuvat maksamaan perintöveron omaisuudesta, jota he eivät saa elinaikanaan haltuun. (Aarnio & Kangas 2008: 461.)

4. PERINTÖVEROTUS

4.1. Verovelvollisuus

Perintöosuusjärjestelmään pohjautuen perillinen tai testamentinsaaja maksaa Suomessa perintöveroa omaisuudesta, joka saadaan perinnönjättäjän kuolemasta johtuen perintö- tai testamenttisaantona. PerVL 2:4 määrittelee, mistä omaisuudesta ja millä edellytyksillä perintöveroa maksetaan Suomen valtiolle. Pykälän mukaan perintöveroa on suoritettava Suomen valtiolle perintö- tai testamenttisaantona saadusta varallisuudesta, mikäli perittävä, perillinen tai testamentinsaaja asui kuoleman tapahtuessa Suomessa. Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta pitää maksaa myös perintöveroa, mikäli se on saatu perintönä tai testamenttisaantona. Perintöverovelvollisuus koskee lisäksi perintö- tai testamenttisaantona saatuja yhteisön osakkeita tai osuuksia, jos yhteisön varoista yli puolet muodostuu Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta.

Lain sanamuodon mukaan perinnönsaajan on maksettava Suomen valtiolle perintöveroa kaikissa niissä tapauksissa, joissa perinnönjättäjä tai perinnönsaaja asui kuolinhetkellään vakituisesti Suomessa. Kuolinpaikalla ei ole velvollisuuden kannalta merkitystä. Asumisvaltion määrittelyssä merkityksellistä ovat tosiasialliset olosuhteet, joten asumiselle ei ole määritetty erityistä määräaika. Väestötietokantaan merkittyä henkilöä on yleensä pidetty Suomessa vakituisesti asuvana henkilönä (Lindholm 2009: 13). Purosen mukaan varsinainen asuinpaikka määräytyisi sellaisen asunnon mukaan, mitä henkilö pysyväluonteisesti hallinnoi ja omistaa ja joka toimii myös henkilön kotina. Teoriassa on mahdollista, että henkilön ei katsottaisi tosiasiallisesti asuvan paikassa, missä hän on kirjoilla. Kotina voi toimia kerrallaan lähtökohtaisesti vain yksi asunto, ja verovelvollisuus ratkaistaan kokonaisharkinnan perusteella. Mahdollinen verosopimus Suomen ja toisen valtion välillä määrittelee asuinvaltio-ongelman maiden kansalaisten välillä, mutta Suomi on solminut perintöverosopimuksia vain muutamien valtioiden kanssa. (Ossa 2009a: 29–31; Puronen 2011: 91–93.)

Verovelvollisuus ulottuu myös tilanteeseen, jossa osapuolet eivät asu Suomessa, mutta kiinteän omaisuuden sijaintivaltio on Suomi. Kiinteään omaisuuteen rinnastetaan myös yhtiöiden osakkeet, joiden varoista yli puolet muodostuu Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta. Omaisuuden arvostukseen liittyy tällöin ongelma, johon lain esitöissä ei ole otettu kantaa, eli tapahtuuko arvostus käyvän arvon vai kirjanpitoarvon mu-

kaan. Irtaimen omaisuuden sijaintimaalla ei puolestaan ole merkitystä, Suomessa asuneen perinnönjättäjän ulkomailla sijaitseva irtain omaisuus verotetaan Suomessa. (Puronen 2011: 93.)

Perintöverotus kohdistetaan kaikkeen perintönä tai testamentin perusteella saatuun omaisuuteen. Siirtyvänä omaisuutena pidetään välitöntä varallisuuden lisäystä, joka saajalle saannosta seuraa. Veronalaisena varallisuutena pidetään kaikkea aineetonta ja aineellista, joilla on rahassa mitattavaa arvoa. (Puronen 2011: 88.) Käytännössä verotuksen perusteena toimii perukirjaan kirjattu vainajan varallisuus. Perintöverotuksen taustalla olevaan veronmaksukykyyn liittyen verovelvollisuus kohdistuu pelkästään omistusoikeuden siirtymiseen. Hallinta- tai nautintaoikeuksista ei makseta perintöveroa, sillä veronmaksukyky ei tällöin saantohetkellä nouse. Tämä koskee myös lesken oikeutta pitää jäämistöä jakamattomana hallussaan. Kyseisiä etuja verotetaankin eduista nautittaessa mahdollisesti syntyneiden tulojen johdosta tuloverotuksen puolella. (Wikström 2008: 323–325.)

Kaksinkertaisella verotuksella tarkoitetaan tilannetta, jossa saanto valtioiden verotusoikeuden alueellisen ulottuvuuden vuoksi tulisi verotetuksi kahdessa valtiossa. PerVL:n 4§:ssä on kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi maininta ulkomaisen veron hyvityksestä, jonka mukaan ulkomaille suoritettua perintöveron määrä hyvitetään Suomessa samaan omaisuuteen kohdistuvasta veron määrästä. Hyvitys ei koske Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta ulkomaille suoritettua veroa ja hyvityksen määrä ei voi myöskään ylittää Suomeen samasta varallisuudesta maksettavan veron määrää. Hyvityksen voi tehdä vain Suomen kansalainen. Kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi Suomi on myös solminut verosopimuksia eri valtioiden kanssa. Pohjoismailla on Ruotsia lukuun ottamatta yhteinen OECD:n nykyiseen malliverosopimukseen pohjautuva perintö- ja lahjaverosopimus. Suomi on solminut perintöverotussopimuksen muun muassa Ranskan ja Yhdysvaltojen kanssa. (Lindholm 2009: 13; Ossa 2009a: 30–31; Puronen 2011: 93–94.)

PerVL 2 luvun 5§:n mukaan velvollisuus perintöveron suorittamiselle alkaa perinnönjättäjän kuolemasta. Pääsäännön mukaan tuomioistuimen päätöksessä määrätty kuolinpäivä siis synnyttää verovelvollisuuden. Perillisen ja testamentinsaajan oikeus saantoon ja sitä kautta verovelvollisuuden alkaminen edellyttää kuitenkin aktiivista toimintaa saannon vastaanottamisen suhteen eli perintöön ryhtymistä. Perinnön tai testamentin vastaanottamiseksi luetaan pesän hoitoon ottaminen, perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon osallistuminen taikka jäämistöä koskeviin toimiin ryhtyminen (PK:16:2). Saan-

toon perustuva oikeus on saatettava voimaan kymmenen vuoden aikana ja laillinen este ei jatka kyseistä määräaika (Aarnio & Kangas 2010: 307). Perillisen tai testamentinsaajan passiivisuus johtaa oikeuden vanhentumiseen. (Puronen 2011: 95–96.) Kymmenen vuoden määräaika lasketaan joko perittävän kuolemasta tai siitä hetkestä, jolloin testamentinsaajan oikeus perintöön alkaa. Toissijaisen testamentin saajan oikeus alkaa vanhentua vasta ensisaajan kuolemasta. Mikäli testamentti sisältää määräyksen, jossa omistusoikeuden saajan oikeus perittävään omaisuuteen alkaa vasta tiettyjen ehtojen täyttymisen jälkeen, kymmenen vuoden vanhenemisaika alkaa myös tästä hetkestä. (Lindholm 2009: 11.)

4.2. Perintöveron määrä

Suoritettavan perintöveron määrään vaikuttava yksi osatekijä on testaattorin omaisuuden suuruus. Omaisuus arvostetaan pääsääntöisesti verovelvollisuuden alkamishetken käyvän arvon mukaan ja omaisuuden arvosta voidaan vähentää myöhemmin tarkemmin eriteltyjen erien kustannuksia. Perintöverotuksen alaiseksi omaisuudeksi lasketaan vain se varallisuus, johon perinnönjättäjällä oli kuolinhetkellään omistusoikeus. Perunkirjassa vainajan varoihin kirjattua irtainta esinettä pidetään perinnönjättäjän omaisuutena. Kiinteän omaisuuden omistajana pidetään puolestaan lainhuutorekisteriin omistajaksi merkittyä henkilöä. (Puronen 2011: 161–162.)

Perintöveroa maksetaan lähtökohtaisesti perintö- tai testamenttisaannosta johtuvasta varallisuuden lisäyksestä. Saannosta voidaan tehdä tiettyjä vähennyksiä ja tietty saannon osa voi olla kokonaan verovapaa. Omaisuuden veronalaisuuteen ei suurelta osin vaikuta sen laatu. Osa aineettomista oikeuksista, kuten käyttö- ja tuotto-oikeus, on kuitenkin säädetty verovapaiksi. Perintöverotus voidaan ulottaa koskemaan kuoleman jälkeisten saantojen lisäksi myös ennen kuolemaa suoritettuihin saantoihin. Esimerkiksi ennakkoperintö on saanto, joka lasketaan siihen nettovarallisuuden lisäykseen, josta lopulta maksetaan perintövero. (Aarnio ym. 2011: 249–250.)

Toinen perintöveroon suuruuteen vaikuttava tekijä on saannon osapuolten sukulaissuhde. Perintöön kohdistuva veroprosentti määräytyy sukulaissuhteen perusteella jaotelluiden veroluokkien mukaan. Jos perillisille testamentataan omaisuutta yhteisesti, perintöveroa maksetaan kaukaisemman sukulaisen veroluokan mukaisesti. Aviopuolisille yhteisesti testamentatun perinnön veroluokka määräytyy puolestaan testaattorille lähei-

semmän sukulaisen mukaan. (Lindholm 2009: 65.) Testamentti määritetään yleensä yhteistestamentiksi vain, jos testamentissa on sitä koskeva nimenomainen lausuma tai viittaus. Varallisuus oikeudessa omaisuus katsotaan yhteisomistuksen alaiseksi, jos henkilöt omistavat sen määräosin. (Puronen 2011: 260–261.) Yhteisestä saannosta maksetaan vain yksi vero. Ilman erityistä säännöstä omaisuuden jakautumisesta saajien kesken, omaisuuden katsotaan jakautuvan tasan (Puronen 2011: 264).

4.2.1. Vähennykset

Perintövero määrätään vainajan kuolinpäivän jäämistövarallisuuden nettoarvon perusteella. Ennen verotuksen toimittamista jäämistön bruttovaroista on siis vähennettävä siihen kohdistuvat velat (Puronen 2011: 198). Velan vähennyskelpoisuuden edellytyksenä on, että velka on ollut olemassa perinnönjättäjän kuolinhetkellä. Merkitystä ei ole, milloin velka erääntyy maksettavaksi tai mitä tarkoitusta varten velka on otettu. (Lindholm 2009: 32.) Kuolinhetkeä edeltäneeseen aikaan kohdistuvat korot sekä verovelat ovat perintöverotuksessa vähennyskelpoisia. Lisäksi perittävää koskevat velvoitteet, joiden syntyperuste sijoittuu kuolemaa edeltävään aikaan, ovat vähennyskelpoisia. (Wikström 2008: 327–328.) Edellä mainittujen vähennyserien lisäksi luonnollisina vähennyksinä pidetään myös vainajan kuoleman jälkeiseen aikaan kohdistuvia hautauskustannuksia sekä perunkirjoituksen toimittamisesta aiheutuvia kohtuullisia kustannuksia. Perunkirjoituksen jälkeisiä pesän selvitys- ja jakokustannuksia ei voi verotuksessa vähentää. Hautauskustannuksina pidetään hautaus-, hautajais- sekä hautakiveen ja haudan hoitoon liittyviä kuluja. Veroviranomainen harkitsee kustannusten kohtuullisen määrän tapauskohtaisesti. Kohtuullisuusperiaatteen soveltaminen on kuitenkin harvinaista. Luonnollisiin vähennyksiin laskettavista eristä ongelmallisimpia lienee vainajan hoitamiseen liittyvät ns. hoitokorvausvelat. Tulkintaongelmat liittyvät usein velkasuhteen todellisuuden näyttämiseen. Jos velkasuhteen todistavaa dokumenttia ei suhteen osapuolten välillä ole laadittu, toisen osapuolen kuoleman jälkeen velkasuhteen todistavan näytön antaminen muodostuu hankalaksi. (Ossa 2009a: 121–123; Puronen 2011: 198–221.)

Luonnolliset vähennykset vähennetään perintöveronalaisesta omaisuudesta, kun taas ns. erityiset vähennykset kohdistuvat perinnön- tai testamentinsaajan perintöosuuksiin yksilöllisesti. Erityisiin vähennyksiin ovat oikeutettuja vain lähisukulaiset PerVL 12§:ssa säädetyissä tilanteissa. Verottaja tekee erityiset vähennykset viran puolesta ilman erityistä vaatimusta. Puolisovähennykseen ovat oikeutettuja puolison lisäksi PerVL 11§ 3 momentissa luetellut henkilöt, joihin sovelletaan puolisoon koskevia säännöksiä. Vähennyksen enimmäismäärä veronalaisesta perintöosuudesta on 60 000 euroa. PerVL

11§:ssa tarkoitettut alle 18-vuotiaat lapset sekä alemman polven perilliset ovat oikeutettuja 40 000 euron vähennykseen. Oikeus alaikäisyysvähennyksen tekemiseen edellyttää välitöntä perimystä tai testamenttisaantoa, eli esimerkiksi vanhemman perinnöstä luopumisen johdosta aiheutuva saanto ei kyseiseen vähennykseen oikeuta. (Puronen 2011: 254–255.)

4.2.2. Veroluokat

Perintöveroa suoritetaan Suomessa kahden eri veroluokan perusteella. I veroluokkaan kuuluvat PerVL 11§ mukaan: *perinnönjättäjän aviopuoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakumppani tai avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (26/2011) tarkoitettu avopuoliso saamansa perintökaaren 8 luvun 2 §:ssä tarkoitetun avustuksen määrään asti.*

Aviopuolisiksi rinnastetaan rekisteröidyssä parisuhteessa vainajan kanssa elänyt kumppani. Perinnönjättäjän oman lapsen lisäksi verotuksellisesti sama asema on myös ottoplapsella, joka on otettu lapseksi 1.1.1980 tai myöhemmin, sekä aviopuolison lapsella. I veroluokkaan kuuluvat myös heidän rintaperillisensä. Biologisen isän ja äidin rinnalle rinnastetaan myös ottovanhemmat. Kihlakumppani luetaan kuuluvaksi I veroluokkaan, mikäli hän saa toimentuloavustusta pesästä. Avopuolison kuuluminen I veroluokkaan edellyttää, että avioliitto rinnastettiin kuolinvuonna tuloverotuksessa avioliittoihin, eli henkilöillä on tai on ollut yhteinen lapsi tai he ovat aiemmin eläneet avioliitossa. (Puronen 2011: 249–253.) Muut sukulaiset ja vieraat luetaan II veroluokkaan (PerVL 11§).

Taulukko 1. I perintöveroluokka.

I perintöveroluokka:		
Verotettavan osuuden arvo (€):	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla (€):	Veroprosentti ylimenevästä osasta:
20 000 - 40 000	100	7
40 000 - 60 000	1 500	10
60 000 - 200 000	3 500	13
200 000 - 1 000 000	21 700	16
1 000 000 -	149 700	19

Kaikki I veroluokkaan kuuluvat henkilöt voivat periä verovapaasti vähintään 19 999 euron arvoisesti. Perinnönjättäjän alaikäinen lapsi voi periä verovapaasti 59 999 euron arvoisen omaisuuden, sillä kaikille verovapaan 19 999 euron saannon lisäksi lapsi on oikeutettu 40 000 euron alaikäisyysvähennykseen. Perittävän eloonjäänyt puoliso voi periä puolestaan verovapaasti 79 999 euroa, sillä hän voi tehdä perintöosuudestaan 60 000 euron puoliso vähennyksen. Verosuunnittelun kannalta on tärkeää huomata, että myös suurten perintöjen kohdalla perintövero on selkeästi alhaisempi kuin pääomavero. Tämä tulee esille erityisesti vastikkeettomasti saadun omaisuuden luovutuksen yhteydessä. Asiaa käsitellään tarkemmin luvussa 6.2.

Taulukko 2. II perintöveroluokka.

II perintöveroluokka:		
Verotettavan osuuden arvo (€):	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla (€):	Veroprosentti ylimenevästä osasta:
20 000 - 40 000	100	20
40 000 - 60 000	4 100	26
60 000 - 1 000 000	9 300	32
1 000 000 -	310 100	35

II veroluokkaan kuuluviin henkilöihin pätee sama perinnön verovapaa osuus kuin I veroluokassa. Perintöverotus on lisäksi myös II veroluokan henkilöiden osalta huomattavan edullista pääomaverotukseen nähden, sillä vasta noin 1 300 000 euron arvoinen perintö on verotukseltaan ankarampaa kuin samanarvoinen luovutusvoitto. Pääomaverokantojen muutoksen vuoksi vuodesta 2014 lähtien raja tulee vielä nousemaan.

Veroluokat ovat muuttuneet muutaman viime vuoden aikana useaan otteeseen. Ennen vuotta 2008 veroluokkia oli kolme, mutta vuodesta 2008 lähtien enää kaksi. Vuodesta 2008 lähtien verovapaan perintöosuuden alaraja on pysynyt muuttumattomana 20 000 eurossa. Alarajaa nostettiin tällöin selkeästi, sillä vielä vuonna 2007 alaraja oli 3 400 euroa. 1.1.2012 lähtien veroluokkiin lisättiin neljäs prosenttiluokka, 200 000 euron arvoisia ja sen ylittäviä perintösaantoja varten. I veroluokassa veroprosentti kyseisten summien osalta oli 16 ja II veroluokassa 32. Veroluokkiin lisättiin vuoden 2013 alussa viides veroprosenttiluokka, vähintään 1 000 000 euron perintö- ja testamenttisaannoille. I veroluokan osalta näitä saantoja verotetaan 19 prosentilla, kun taas II veroluokkaan kuuluvien henkilöiden perintöveroprosentti on 35. HE 93/2012 mukaan uuden verokannan määrittämisellä tavoitellaan 20 miljoonan euron vuosittaista lisäystä verotuloihin.

Kahden viime vuoden muutokset ovat tarkoittaneet siis suurten perintöosuuksien ankarampaa verotusta, joten osuuksien pilkkominen on entistä kannattavampaa perintöverotuksellisesti. II veroluokkaan kuuluvia verotetaan huomattavasti ankarammin kuin I veroluokkaan kuuluvia. Tämä seikka on erityisen huomionarvoinen avopuolisoiden kannalta.

Esimerkki 1. Aviopuolisoiksi rinnastettujen ja rinnastamattomien avopuolisoiden verokohtelu.

Henkilö A testamenttaa avopuolisolleen B:lle 160 000 euron arvoisen omaisuuserän. Mikäli A ja B rinnastetaan aviopuolisoiksi, A kuuluu I veroluokkaan. Hän maksaa perintöveroa puoliso vähennyksen vähentämisen jälkeen 100 000 eurosta 8700 euroa [$(160\,000\text{ €} - 60\,000\text{ €}) * 13\% = 8\,700\text{ €}$]. Jos taas A:ta ja B:tä ei rinnasteta aviopuolisoiksi perintöverotuksessa, B joutuu suorittamaan veroa II veroluokan mukaan ja hän ei ole oikeutettu puoliso vähennykseen. Tällöin B maksaa perintöveroa 160 000 euron saannosta 41 300 euroa ($160\,000\text{ €} * 32\% = 41\,300\text{ €}$).

Avopuolisoita käsitellään perintöverotuksessa aviopuolisoina, mikäli näin on tehty kuolinvuotena tuloverotuksessa. TVL:ssä avopuolisot on rinnastettu aviopuolisoihin, mikäli pari on asunut verovuoden aikana yhdessä ja he ovat olleet aiemmin avioliitossa tai heillä on tai on ollut yhteinen lapsi. Rinnastaminen edellyttää siis avioliitonomaisia olosuhteita. Huhtikuusta 2011 lähtien I perintöveroluokkaan on luettu kuuluvaksi myös avopuolisot, jotka ovat olleet oikeutettuja saamaan toimeentuloavustusta pesästä. Suurin osa avopuolisista kuuluu kuitenkin II veroluokkaan.

4.3. Verotuksen toimittaminen

4.3.1. Pesän selvitys ja perunkirjoitus

Ihmisen kuoltua on järjestettävä hänen jälkeensä jättämän pesän hallinto sekä pesänselvitys. Kuolinpesän hoitaminen sen jokapäiväisten asioiden suhteen on lähtökohtaisesti osakkaiden yhteinen tehtävä, ellei toisin ole sovittu. Mahdollista on myös yksittäisen osakkaan toimiminen pesän juoksevien asioiden huolehtijana. Yksittäinen osakas voi

toimia muiden osakkaiden valtuuttamana tai ilman erityistä suostumusta, mikäli tätä ei aktiivisesti vastusteta. Pesälle on määrättävä pesänselvittäjä, mikäli yksikin osakas näin tuomioistuimelta pyytää. Pesänselvittäjä on määrättävä myös velkojan pyynnöstä, jos se on tarpeen velkojan etujen suojaamiseksi. Pesänselvittäjän on oltava taidoiltaan kykenevä suoriutumaan pesän selvityksestä. Pesänselvittäjä jatkaa niiden tehtävien hoitamista, mitä pesän hallintoon kuuluisi ilman pesänselvittäjän määräämistä. (Mäkelä 2012: 171–174; Norri 2010: 318, 322.)

Perunkirjoitus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa kuolemantapauksesta. Kolmen kuukauden määräaikaan on mahdollista hakea lykkäystä erityisestä syystä. (Norri 2010: 327–328.) Perukirjassa on selvitettynä kuolinpesän varat ja velat eli omaisuusluettelo sekä osakasluettelo. Jos perunkirjoituksessa on jätetty huomioimatta pesään kuuluvia varoja tai velkoja, niistä on lähetettävä Verohallinnolle täydennys- tai oikaisukirja. Perukirja on toimitettava Verohallinnolle kuukauden kuluessa sen laatimisesta. Mikäli perukirja on laadittu asianmukaisesti, se toimii perintöverotuksen perustana. (Aarnio & Kangas 2010: 311–313, 318–319.)

Verovelvollinen voi valita oikeustoimessaan sisällöltään ja muodoltaan edullisimman menettelyvaihtoehdon, mikäli asian tosiasiallinen luonne ja tarkoitus eivät näistä syistä muutu. Mikäli Verohallitus ei pidä verovelvollisen dokumentteja täysin luotettavina, todistustaakan jakautuminen ei ole täysin ongelmaton. Yleisenä periaatteena verotuksessa on pidetty, että näyttövelvollisuus on sillä osapuolella, jolla on asian selvittämisen suhteen paremmat edellytykset. Käyvän arvon määrittämiseen liittyvä mahdollinen tilastotiedon hankinta on viranomaiselle helpompaa, kun taas verovelvollisen taloudellisen tilanteen selvittäminen on luonnollisesti vaivattomampaa itse verovelvolliselle. Selvittämisvastuun on kuitenkin yleisesti säädetty olevan molempien osapuolien vastuulla, tapauksen erityispiirteistä riippuen samanaikaisesti tai toisiaan täydentävästi. Asia ei luonnollisesti ole aina mutkatonta osapuolten erilaisten intressien vuoksi. (Puronen 2011: 438.)

4.3.2. Ositus

Ennen perinnönjakoa on suoritettava omaisuuden erottelu tai ositus, mikäli henkilö on ollut kuolinhetkellä avioliitossa. Avioliitto purkautuu kuoleman johdosta ja avioliiton osapuolten varallisuuserien suuruus on selvitettävä, jotta perinnönjako voidaan suorittaa. Omaisuuden erottelu toimitetaan, jos puolisoilla on laadittuna avioehtosopimus. Ensiksi kuolleen puolison ja leskelle kuuluva omaisuus erotetaan toisistaan ja kuolinpesä

muodostuu ensiksi kuolleen puolison omaisuudesta. Mikäli puolisoilla ei ollut tehtynä avioehtosopimusta, kuolinpesän omaisuus määritetään osituksessa. Osituksessa selvitetään leskelle kuuluvan avio-osan suuruus. (Aarnio & Kangas & Puroinen 2000: 30–33.)

Ositusta varten on suoritettava osituslaskelma. Ennen avioliittoa hankittu omaisuus ei kuulu avio-oikeuden piiriin. Avioliiton aikana hankittu omaisuus kuuluu puolisolle, jonka nimiin omaisuuslaji on hankittu. Omaisuus katsotaan yhteisesti omistetuksi, mikäli ei pystytä toteamaan sen omistajaa. Kun omaisuus on saatu jaettua kahdeksi omaisuusryhmäksi, varakkaamman puolison varallisuudesta maksetaan tasinkoa toisen puolison omaisuuserään. Tasinko on saajalleen aina verovapaata tuloa. Merkitystä ei ole, onko saanto rahamääräinen suoritus vai kiinteää omaisuutta. Lesken omaisuuserän ollessa suurempi, lesken ei tarvitse kuitenkaan suorittaa tasinkoa puolisonsa perillisille. Kyseistä lesken oikeutta nimitetään tasinkoetuoikeudeksi. Tasingon maksamisen jälkeen puolisoille on määritetty avio-osat avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta. Tasinko ei välttämättä tasoita puolisoitten omaisuusryhmien varallisuutta osittaisesta avioehdosta tai ennen avioliittoa hankituista omaisuuseristä johtuen. (Aarnio ym. 2000: 33–34; Aarnio ym. 2011: 25, 29.)

Tasingon suorittamisen jälkeen jäljelle jäänyt perintöosuus eli jäämistö jaetaan perintösäädösten tai testamentin määräysten mukaisesti. Ositusta ei ole pakko tehdä, mutta tämä aiheuttaa tulevaisuudessa hankaluuksia. Avioliiton purkautuessa avioeron vuoksi, osituksen vaatimatta jättäminen tuo leskelle kuolinpesän osakkuuden entisen puolisonsa kuolinhetkellä. Ennen perinnönjakoa on tällöin toimitettava entiselle puolisolle avio-oikeuden määrittelevä ositus. Mikäli kuollut henkilö ei ole ollut avioliitossa, tai ositus on suoritettu aiemmin päättyneen avioliiton johdosta, voidaan suorittaa suoraan perunkirjoitus. (Aarnio ym. 2011: 25.)

4.3.3. Ennakkoratkaisu

Perinnönjättäjän kuoleman jälkeen kuolinpesän osakkaalla, erityisjälkimmäisyyden saajalla sekä eloonjääneellä puolisollla on PerVL 39a §:n perusteella oikeus hakea perintöveroa koskevasta asiasta ennakkoratkaisua. Ennakkoratkaisun hakemisen mahdollisuudella on pyritty parantamaan verotuksen ennustettavuutta epäselvissä tilanteissa. Ennakkoratkaisussa otetaan kantaa perintöveron suorittamiseen ja myönteisessä tapauksessa veron määrään. Ratkaisun antavan Verohallinnon on käsiteltävä hakemus kiireellisenä, ja ratkaisu annetaan verottajan viran puolesta tietämien asioiden sekä hakijan toimittamien liitteiden perusteella. Verottajan antaessa lainvoimaisen ennakkoratkaisun määrää se

aina tapauskohtaisen voimassaoloajan, jonka aikana tapahtuvaa luovutustoimea on verotettava ratkaisun mukaisesti. Tosiseikkojen muuttuessa ratkaisun antamisen ja itse luovutustoimen välisenä aikana, sitovuusvaikutus ei koske kuin muuttumattomia seikkoja. Mikäli muutokset ovat olennaisia, ennakkoratkaisu ei ole sitova. Verottajan ei ole pakko antaa ennakkoratkaisua, mutta tämä on kuitenkin harvinaista. Ennakkoratkaisut ovat maksullisia. (Puronen 2011: 488–500.)

Ennakkoratkaisua ei voi saada perinnönjättäjän elinaikaisista toimista eli esimerkiksi, miten testaattorin testamenttia tullaan kuolinhetken jälkeen verottamaan ja kohtelemaan. Perintöverotukseen liittyvän ennakkoratkaisun saa vain kuolinhetken jälkeisistä toimista ja toimien vaikutuksesta verotukseen. Käytännössä yleisiä ovat erilaiset luopumisjärjestelyihin ja sukupolvenvaihdoksiin liittyvät ratkaisut. Lahjaverotukseen liittyvää ennakkoratkaisua ei voi pyytää enää luovutuksen tapahtumisen jälkeen. (Aarnio ym. 2011: 263–264; Puronen 2011: 490.)

4.4. Veron kiertäminen

Verotusmenettelylaissa sekä perintö- ja lahjaverolaissa on veron kiertämistä ehkäisevä normi. Veron kiertämisellä tarkoitetaan niitä oikeustoimia, joiden muoto tai sisältö ei vastaa asian tosiasiallista tarkoitusta. Menettelyllä pyritään siis tekemään tyhjäksi lain tarkoitus. Veron kiertäminen on illegaalista verontorjuntaa, jolla saavutetaan kielletty veroetu (Ossa 2006: 100). Perintö- ja lahjaverotus tapahtuu kyseisissä oikeustoimissa asian varsinaisen luonteen mukaisesti. (Puronen 2011: 434–435.)

Veron kiertämistä ei ole normeissa määritelty kovin tarkasti. Tästä johtuen legaalisen ja illegaalisen verontorjunnan välinen raja voi olla häilyvä, joten etukäteen voi olla vaikea tietää, mitkä järjestelyt ovat sallittuja ja mitkä ei. Veron kiertämiseen liittyviä oikeustapauksia onkin runsaasti, ja tulkinta perustuu vahvasti KHO:n ennakkotapauksiin. Normien laava sanamuoto antaa mahdollisuuden estää erilaiset näennäisjärjestelyt. Lähtökohta on, että siviilioikeudellisesti pätevät oikeustoimet ovat päteviä myös vero-oikeudellisesti. Poikkeuksia kuitenkin löytyy, ja veronkiertonormi on yksi esimerkki kompetenssinormista, jolla mahdollistetaan oikeustoimen käsittely verotuksessa eri tavalla kuin yksityisoikeudessa olisi käsitelty. Yksityisoikeudellisesti pätevä oikeustoimi ei siis aina ole verotuksessa hyväksyttävä. (Ossa 2006: 101; Puronen 2011: 439.)

Veronkiertonormeja sovelletaan usein lahjaverotuksen piirissä. Lahjoittajan itsellään pidättämä hallintaoikeus tilanteissa, joissa hänellä ei tosiasiallisesti ole mahdollisuutta käyttää oikeuttansa, on malliesimerkki oikeustoimesta, jonka tarkoituksena on ainoastaan veron maksamattomuus. (Puronen 2011: 451.) Oikeustoimen jakaminen useaan osaan voidaan myös katsoa verotuksellisesti veronkierroksi. Tällöin oikeustoimi käsitellään verotuksellisesti yhtenä kokonaisuutena. Pitkällä aikavälillä tapahtuvia oikeustoimia ei kuitenkaan ole oikeuskäytännössä katsottu yleensä veron kiertämiseksi. (Ossa 2006: 104–105.)

5. PERINTÖVEROSUUNNITTELU SAANTOTYYPPIEN AVULLA

5.1. Testamenttityypin vaikutus

Testamentilla määrätään omaisuuden jakamisesta lakimääräisestä perimysjärjestyksestä poikkeavasti. Erityyppisten testamenttilajit tuovat saajilleen monenlaisia oikeuksia ja antavat tekijöilleen myös työvälineitä verosuunnitteluun. Perimysjärjestyksestä poikkeamisen ohella motiivina testamenttien tekemiseen onkin usein myös perintöverotukselliset seikat. Testaattorin on syytä harkita tarkasti, minkälaisia oikeuksia hän testamentillaan testamentinsaajille antaa. Omistusoikeudella saajalle siirtyy pääsääntöisesti vastaavat oikeudet omaisuuteen kuin testaattorilla siihen oli, mutta hallinta- ja tuotto-oikeudet ovat saajalleen verotuksellisesti hyvin edullisia ratkaisuja. Verotuksellisesti edulliset ratkaisut eivät kuitenkaan ole käytännössä läheskään aina kokonaisvaltaisesti ajatellen optimaalisia, joten verohyödyn aiheuttamia mahdollisia ongelmatilanteita on syytä punnita myös testamentin laadintavaiheessa. Jussila (2007: 40–41) kirjoittaa perintöverosuunnitteluun liittyvästä kahden päämäärän ristiriidasta. Perittävä haluaisi antaa perillisilleen mahdollisimman laajan oikeuden omaisuuteen, mutta perillisten perintöveron määrä haluttaisiin minimoida. Testamentin avulla perittävä voi tasapainoilla päämäärien välillä pyrkien parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen.

5.1.1. Omistusoikeus

Täyden omistusoikeuden sisältävästä testamenttisaannosta maksetaan mahdollisten vähennysten tekemisen jälkeen kokonaisuudessaan perintövero (Aarnio ym. 2000: 178). Veron maksuvelvollisuus syntyy omistusoikeuden siirtyessä testamentinsaajalle (Puronen 2011: 129). Rajoittamattoman omistusoikeustestamentin verokohtelu on samanlainen kuin lakimääräisen perinnön vastaava. Saajalla on täydet oikeudet saamaansa omaisuuteen, joten täysi omistusoikeus antaa saantoon liittyen vapaat kädet toimia (Norri 2010: 152).

Testamentissa voidaan määrätä ensisaajan lisäksi myös saannon toissijaisesta saajasta, mutta ensisaajan kannalta perintöverotuksellinen kohtelu ei eroa tässä rajoitetun omistusoikeustestamentin tilanteessa täyden omistusoikeuden saantoon verrattuna. Ensisaaja maksaa siis saannostaan yhtä paljon veroa kuin olisi maksanut täyden omistusoikeuden sisältävästä saannosta. Toissijainen saaja maksaa perintöveroa omistusoikeuden saanti-

hetkellä eli ensisaajan kuoltua. Verotuksen kannalta omistusoikeuden rajoittaminen on harkitseminen arvoista ainakin sellaisessa tilanteessa, missä testaattorin aikomuksena on testamentata puolisolleen omaisuutensa omistusoikeudella ja samalla pyrkiä lapsensa kannalta verotuksellisesti suosiollisimpaan ratkaisuun. Lesken suorittama perintövero on sama omistusoikeuden rajoituksesta riippumatta, mutta lesken kuollessa lapsen suorittamaa perintöveron määrää on mahdollista vähentää tekemällä keskinäinen rajoitettu omistusoikeustestamentti, jossa puolisoitten yhteinen lapsi on nimetty toissijaiseksi testamentinsaajaksi. Tällöin lapsen testamenttisaanto muodostuu kahdesta erillisestä erästä: ensin kuolleelta vanhemmalta saadusta omaisuudesta sekä lesken omaisuudesta. (Puronen 2011: 134–137.)

Esimerkki 2. Puolisoiden välisen omistusoikeustyypin vaikutus yhteisen lapsen perintöveron määrään.

Henkilö A testamenttaa aviopuolisolleen B:lle 200 000 euron omaisuutensa täydellä omistusoikeudella. B:n omaisuus on arvoltaan 300 000 euroa. A:n ja B:n täysi-ikäinen lapsi C ei vaadi lakiosaansa. B maksaa testamenttisaannosta puoliso vähennyksen tekemisen jälkeen veroa 13 900 euroa. Kun leski B kuolee viiden vuoden päästä eikä hän ole tehnyt testamenttia, hänet perii lapsi C. C maksaa 500 000 euron perinnöstä veroa 69 700 euroa. Verojen yhteismäärä on tällöin 83 600 euroa.

Tilanteen pysyen muuten samanlaisena, mutta A:n testamentatessa omaisuutensa puolisolleen B:lle määräten toissijaissaajaksi lapsensa C:n, C:n verokohtelu huoventuu. C:n saantojen lukumäärä on tällöin kaksi: 200 000 euroa A:lta sekä 300 000 euroa B:ltä. B:n maksama verojen määrä on edelleen 13 900 euroa, mutta C maksaa saannoistaan veroa $21\,700 + 37\,700 = 59\,400$ euroa. Verojen yhteismäärä on tällöin 73 300 euroa eli C joutuu maksamaan veroja 10 300 euroa vähemmän kuin täyden omistusoikeustestamentin tapauksessa.

Jälkimmäisessä tilanteessa A on tehnyt rajoitetun omistusoikeustestamentin määräämällä ensisaajan ja toissijaissaajaan. Rajoitetulla omistusoikeudella saadaan C:n perintö jaettua kahdeksi saannoksi eli tilanteessa hyödynnetään yksinkertaista perintöverosuunnitelukeinoa: omaisuuden pilkkomista. C saa perinnön kahdessa osassa, jolloin hän pystyy hyödyntämään alle 20 000 euron verovapaan saannon kahdesti. Perinnön jakaminen pienempiin osiin muodostaa hyödyn myös veroluokkien progression vuoksi. Tämä on

ehdottomasti kannattava ratkaisu verotuksellisesti, mikäli omaisuuden on tarkoitettu lopulta päätyvän puolisojen yhteiselle lapselle. Lesken rajoitettu omistusoikeus estää ai-noastaan testamentilla määräämisen kyseisestä omaisuudesta, mutta asialla ei ole käytännössä merkitystä C:n ollessa puolisojen ainoa rintaperillinen.

Puolisoiden laatiessa keskinäisen omistusoikeustestamentin, rintaperillisen lakiosavaatimus saattaa asettaa rintaperilliset epätasa-arvoiseen asemaan, mikäli testamentissa ei ole suojauduttu lakiosavaatimuksia vastaan.

Esimerkki 3. Rintaperillisten epätasa-arvoinen kohtelu lakiosavaatimuksen johdosta.

Avioparilla on kaksi täysi-ikäistä lasta. Aviopari on tehnyt keskinäisen omistusoikeustestamentin yhteisestä omaisuudestaan, jonka arvo on 400 000 euroa. Toisen puolison kuollessa toinen perheen lapsista vaatii lakiosaansa. Vainajan vapaaosa on 100 000 euroa, joten lapsien lukumäärän ollessa kaksi, lakiosaa vaatineen osuus on 50 000 euroa. Koska lapsista toinen ei vaatinut lakiosaansa, lesken osuus on 350 000 euroa. Lesken kuoltua omaisuus jaetaan puoliksi, joten molemmat saavat perintöä 175 000 euroa. Lakiosaa vaatinut sai siis perintöä 50 000 euroa enemmän kuin lapsi, joka ei sitä vaatinut ja lisäksi osan perinnöstä siis jo aiemmin. (Norri 2010: 158–159.)

Lakiosa on arvoltaan puolet pesästä. Lapsien lukumäärän ollessa kaksi, lakiosan arvo saadaan laskettua seuraavasti: $(200\,000\text{€} * 50\%) : 2 = 50\,000\text{€}$. Leski maksaa testamenttisaannostaan perintöveroa 13 900 euroa. Lakiosaa vaatinut lapsi maksaa perintöveroa ensimmäisestä saannostaan 2 500 euroa ja toisesta saannosta 18 450 euroa. Yhteensä hän siis maksaa veroja 20 950 euroa. Toinen lapsi maksaa perintöveroa saannostaan 18 450 euroa eli 2 500 euroa vähemmän kuin sisaruksensa. Lakiosaa vaatineen hyöty perintöveron maksamisen jälkeen toiseen rintaperilliseen nähden on 47 500 euroa. Hän saa perintösaannon ensiksi kuolleelta vanhemmaltaan sekä myöhemmin kuolleelta vanhemmalta, joten verovapaita alle 20 000 euron saantoja hänelle kertyy kaksi. Jos vanhemmat olisivatkin tehneet rajoitetun omistusoikeuden sisältävän keskinäisen testamentin, lakiosan vaatimatta jättäneen rintaperillisen verotuksellinen asema olisi parantunut. Hänen saantojen lukumäärä olisi ollut sisaruksensa tapaan kaksi, joten maksettavan perintöveron osuus olisi pienentynyt. Ensin kuolleelta vanhemmalta saatu osuus

olisi ollut 75 000 euroa ja jälkimmäiseltä saatu 100 000 euroa. Perintöveroa hän olisi joutunut suorittamaan tällöin $5\,450\text{€} + 8\,700\text{€} = 14\,150\text{€}$.

Lakiosavaatimuksilta voidaan kuitenkin suojautua testamenttia laatiessa. Esimerkin kaltaisessa tilanteessa testaattori voi määrätä, että lakiosaa ensimmäisen vanhemman kuoleman jälkeen vaatinut rintaperillinen saa lesken kuoltua vain lakiosaa vastaavan osuuden. Mahdollisia ovat myös määräykset, joissa lakiosa vähennetään rintaperillisen leskeltä saamasta perintöosuudesta tai, joissa lakiosaa vaatinut saa leskeltä vain lakiosaa vastaavan määrän. (Aarnio & Kangas 2008: 522; Norri 2010: 159.)

5.1.2. Käyttöoikeus

Käyttöoikeustestamentissa sekä omistusoikeuden haltijan että käyttöoikeuden haltijan oikeudet ovat rajoitetut, mutta se sisältää toisaalta verotuksen näkökulmasta harkinnanarvoisia mahdollisuuksia. Käyttöoikeuden saajan ei tarvitse maksaa perintöveroa saamastaan etuudesta. Mikäli hallintaoikeuden saaja on testaattorin puoliso, ja oikeus koostuu asunnosta ja asuinirtaimistosta, voidaan hallintaoikeuden pääomitettu arvo vähentää omistusoikeuden saajalle tulevan omaisuuden arvosta (PerVL 9§). Käyttöoikeuden sisältäessä myös muuta kuin edellä mainittua omaisuutta, oikeuden arvo on vähennyskelvoton (Puronen 2011: 236).

Omistajan ollessa perillisasemassa, vero määrätään maksettavaksi testaattorin kuolinhetken jälkeen. Merkityksetöntä on, onko omistusoikeuden saajia nimetty testamentissa vai ei. KHO 2000:66:n ja 7.3.2005 Taltio 485:n perusteella luvussa 3.2. käsitellyllä omistajattoman tilan testamentin laatimisella ei voida lykätä veronmaksuhetkeä. Veronmaksukyky ei tällöin yleensä vielä lisäännä, joten perillisen kannalta menettely ei ole välttämättä kohtuullista. Mikäli testaattorilla ei ole kuitenkaan perillisasemassa olevia perillisiä, perintövero on maksettava vasta kun käyttöoikeuden haltijan oikeus päättyy. (Ossa 2009a: 94–95; Puronen 2011: 132, 139–140.)

Perintövero suoritetaan varallisuudesta pääsääntöisesti verovelvollisuuden alkamishetken käyvän arvon mukaan. Vähennykset arvostetaan myös pääsääntöisesti käyvän arvon mukaisesti. Käyvän arvon määrittäminen ei ole kuitenkaan aina mahdollista tai tarkoituksenmukaista (Aarnio ym. 2000: 181). PerVL 10§:n mukaan verovelvollisuuden alkaessa erääntymätöntä korotonta tai alikorkoista saamista ei arvosteta käypään arvoon, vaan se diskontataan kahdeksan prosentin korkokannan mukaan ottaen huomioon vain täydet vuodet. Arvostaminen suoritetaan siis matemaattisesti.

Myös eräiden muiden etujen ja velvoitteiden arvostaminen voi muodostua hankalaksi. PerVL 10§:ssa on säädetty, että nautintaoikeuden, eläkkeen ja muun edun arvo laskeetaan kertomalla edun vuosittainen tulo edunsaajan iän perusteella määräytyvällä kertoimella. Määräaikainen etuus kerrotaan puolestaan jäljellä olevilla täysillä vuosilla sekä kahdeksan prosentin korkokannalla.

Taulukko 3. Nautintaoikeuden vuositulokerroin.

Verovelvollisen ikä (v)	Luku, jolla vuositulon määrä kerrotaan
alle 44	12
44-52	11
53-58	10
59-63	9
64-68	8
69-72	7
72-76	6
77-81	5
82-86	4
87-91	3
92 tai enemmän	2

Nautintaoikeuksien ikäkertoimet ovat sitä suurempia, mitä nuorempi edunsaaja on. Edunsaajien ollessa aviopuolisoita, ikäkerroin määritetään nuoremman puolison mukaan. Alle keski-ikäisten ihmisten kohdalla voidaan hieman kritisoida ikäkertoimen pienyyttä, sillä väestön elinajanodote on Suomessa Yhdistyneiden kansakuntien kehitysohjelman mukaan 80,1 vuotta. Ikäkerroin on siis selkeästi alimitoitettu. Ikäkerroin ei kuitenkaan pienene edunsaajan iän noustessa kovin jyrkästi, joten varsinkin ikähaarukan loppupäässä kertoimet ovat vähintään kohtuullisia. (Yhdistyneet kansakunnat.)

Velvoitteen tai tuoton vuotuisarvon arvioiminen voi olla erittäin hankalaa säännöksistä huolimatta. Kuolinvuoden tuotto on voinut olla poikkeava aiempiin vuosiin nähden, joten pelkästään sen perusteella toimitettu arvon määrittäminen ei ole välttämättä realistinen. Useamman vuoden perusteella tehty keskiarvo ei myöskään takaa, että tuleva kehitys olisi todellisuutta vastaavasti huomioitu arvonmäärityksessä. Oikeuskäytännössä on ollut hahmoteltavissa linjanveto, jossa edun alkamisvuoden todellinen vuosituotto on ratkaiseva, mikäli tämä pystytään selvittämään luotettavasti. Käyttöedun kohdalla arvon

määrittäminen on erityisen haastavaa, sillä se ei ole markkinoilla ostettavana, joten vertailukohta puuttuu. Esimerkiksi asuinkiinteistöjen osalta käytetään kaavamaisista laskentatapaa. 70-luvun puolestavälistä 90-luvulle asti vuotuistuotona käytettiin perintöverotuksessa kahdeksaa prosenttia. Nykyisin käytössä on yleisesti viiden prosentin tuottokerroin. Ilman erityistä perustetta tästä käytännöstä ei ole poikettu. Vapaa-ajan asuntojen yleisin tuottokerroin on viime vuosina puolestaan ollut kolme. (Puronen 2011: 241–245.)

Esimerkki 4. Lesken saaman hallintaoikeuden arvon laskeminen ja vaikutus perillisten perintöveron määrään.

50-vuotias leski saa puolisonsa laatiman testamentin perusteella hallintaoikeuden 200 000 euron arvoiseen asuntoon. Koska puolisoilla ei ollut avioehtoa, avio-oikeuden perusteella lesken osuus asunnosta on puolet eli 100 000 euroa. Hallintaoikeuden pääomitettu arvo lasketaan kertomalla lesken osuuden arvo vuotuistuotolla sekä vuotuistuoton kertoimella: $100\,000 * 5\% * 11 = 55\,000 \text{ €}$. Pääomitettu arvo vähennetään jäämistön arvosta, jolloin perillisten verotettava osuus on 45 000 euroa.

Lesken iän ollessa puolisonsa kuolinhetkellä 50-vuotias, hänen ikäkertoimensa on PerVL 10§:n taulukon mukaisesti 11. Viiden prosentin tuottokerroin on ollut oikeuskäytännössä yleisesti käytetty asuinrakennusten kohdalla. Leski ei joudu suorittamaan perintöveroa hallintaoikeudestaan, sillä maksuvelvollisuus syntyy vasta omistusoikeuden siirtyessä. Hallintaoikeuden pääomitettu arvo vähentää kuitenkin perillisten verotaakkaa, joten tilanne on perintöverotuksellisesti edullinen verrattuna tilanteeseen, jossa leskelle siirtyisi asunnon omistusoikeus. Hallintaoikeus rajoittaa kuitenkin lesken oikeuksia asunnon luovutuksen sekä testamenttauksen suhteen. Lisäksi perilliset joutuvat maksamaan perintöveroa jo kuolinhetken perusteella, vaikka eivät saakaan asuntoa vielä omistukseensa. Verotuksellisen näkökulman lisäksi kyseistä järjestelyä kannattaa siis tarkastella myös laajemmasta mittakaavasta.

5.2. Lahja

Lahjan käsitettä ei ole yksiselitteisesti määritelty siviili- tai vero-oikeuden aloilla. Siviilioikeudellisissa teoksissa lahjan käsitettä on lähestytty eri näkökulmista ja lahjan tunnusmerkkeinä voidaan kiistattomasti pitää ainakin vastikkeettomuutta, antajan varallisuuden heikkenemistä, vastaanottajan varallisuuden lisääntymistä, vapaaehtoisuutta sekä luovutukseen sisältyvää lahjoitustahtoa. Puronen (1990: 98) kirjoittaa ”yleisestä siviilioikeudellisesta lahjakäsitteestä”, jonka avulla voidaan määritellä lahjana pidettävät oikeustoimet. Tämän avulla voidaan pohtia lahjaverotuksen soveltamisalaa. Siviilioikeudellisesti lahjana pidettävä oikeustoimi ei kuitenkaan välttämättä kuulu lahjaverotuksen piiriin, kun taas esimerkiksi lahjanluontoista kauppaa lahjaverotuksesta huolimatta pidetä puolestaan siviilioikeudessa lahjana. Tavallisesti oikeustoimen määrittely lahjaksi ei kuitenkaan tuota ongelmia. (Ossa 2009a: 53; Puronen 1990: 96–98.)

Lahjaverolla on perintöveroa täydentävä tehtävä ja se säädettiin alun perin perintöveron kiertämisen estämiseksi (Puronen 1990: 57). Lahjan verottaminen tapahtuu kuitenkin lahjoituksen yleisten kriteerien täytyessä, eikä tarkoitukselle kiertää perintöveroa anneta tässä suhteessa painoarvoa (Puronen 1998: 45; Tuokkola 2001: 18). Omaisuus olisi helppo siirtää verotta toiselle osapuolelle ennen kuolemaa, jos lahjaverotusta ei olisi olemassa. Lahjaverotus on kuitenkin ankarampaa kuin perintöverotus.

PerVL 19§:n mukaan lahjaveroa ei suoriteta alle 4000 euron arvoisesta kotiirtaimistosta, joka on tarkoitettu henkilökohtaiseen käyttöön. Elatus-, kasvatusta tai koulutusavustus toiselle henkilölle on myös lahjaverosta vapaata, mikäli avustusta ei ole mahdollisuutta käyttää muihin tarkoituksiin. Lisäksi kolmen vuoden aikana annetut muut lahjat ovat lahjaverottomia, jos niiden yhteinen rahallinen arvo on alle 4000 euroa. Lahjaveron suorittamisvelvollisuus syntyy vastaavanlaisissa tilanteissa kuin perinnön ja testamenttisaannon yhteydessä. Lahjaveron suorittamisvelvollisuus alkaa hetkestä, jolloin lahjansaaja saa lahjan haltuunsa (PerVL 20§). Mikäli lahjoituksen kohde on kiinteää omaisuutta, lahjaverovelvollisuus syntyy omistusoikeuden vaihtaessa omistajaa. Alaikäisen veron suorittamisvelvollisuus alkaa lahjoituksen tekohetkellä. Mikäli lahjasta on maksettava veroa, siitä on tehtävä lahjaveroilmoitus (PerVL 27§). PerVL 27§:n mukaan eri antajilta annetut lahjat verotetaan erikseen. Kahdelta tai useammalta henkilöltä saatu yhteisesti omistettu ja samanaikaisesti luovutettu lahja verotetaan kahtena erillisenä oikeustoimena. Lahjan katsotaan jakautuvan kyseisessä tapauksessa osiin lahjoittajien omistusosuuksien suhteessa. (Puronen 2011: 383–384.) Yhteisesti saatujen lahjojen vero määrätään kaukaisemman sukulaisen mukaan, aviopuolisoiden yhteisesti saaman

lahjan puolestaan läheisempää sukua olevan mukaan. Kohtelu ei siis eroa yhteisesti saadun perinnön kohtelusta.

Taulukko 4. Lahjaveroluokat.

I lahjaveroluokka:		
Verotettavan osuuden arvo (€):	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla (€):	Veroprosentti ylimenevästä osasta:
4 000 - 17 000	100	7
17 000 - 50 000	1 010	10
50 000 - 200 000	4 310	13
200 000 - 1 000 000	23 810	16
1 000 000 -	151 810	19

II lahjaveroluokka:		
Verotettavan osuuden arvo (€):	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla (€):	Veroprosentti ylimenevästä osasta:
4 000 - 17 000	100	20
17 000 - 50 000	2 700	26
50 000 - 1 000 000	11 280	32
1 000 000 -	315 280	35

Lahjan verokohtelu on perintö- ja testamenttisaantoon verrattuna hieman ankarampaa. Lahjaveroluokkien lukumäärä ja veroprosentit ovat samat kuin perintöveroluokkien, mutta lahjan verovapauden alaraja on selvästi perinnön vastaavaa alhaisempi. Lahjasta ei myöskään voi tehdä samoja vähennyksiä kuin perinnöstä.

5.2.1. Lahjanluonteinen kauppa

Vero-oikeuden ja siviilioikeuden lahjakäsitteet eivät ole täysin yhteneväiset. Esimerkkinä tästä voidaan mainita lahjanluonteinen kauppa, jota siviilioikeudellisesti ei lueta lahjaksi, mutta lahjaverotuksessa luetaan. (Ossa 2009: 53.) Luovutustoimen vastikkeen ollessa enintään kolme neljäsosaa käyvästä hinnasta, käyvän hinnan ja maksetun vastikkeen erotus katsotaan lahjaksi ja verotetaan lahjaverona (PerVL 18§). Luovutustoimi

jaetaan vastikkeelliseen ja vastikkeettomaan osaan. Luovutusvoittoa laskiessa hankintamenoksi lasketaan vain myydyn tuotteen vastikkeellista osuutta vastaavan hankintamenon määrä. Lahjavero maksetaan myös reilusti ylihintaisten luovutustoimien käyvän arvon ja maksetun vastikkeen erotuksesta. Ali- tai ylihintaisten luovutustoimet suoritetaan tyypillisesti läheisten sukulaisten kesken. Lahjaverotus on tuloverotukseen nähden toissijainen verotusmuoto, joten esimerkiksi työntekijän työntekijälle alihintaan myymiä asuntoja ja tontteja verotetaan TVL:n mukaan. Lisäksi tuloverotuksessa verovapaaksi säädetty etu ei voi ilman erityistä säännöstä tulla lahjaverotuksen puolellakaan verotetuksi. (Ossa 2009a: 63; Puronen 2011: 302–303.)

5.2.2. Ennakkoperintö

Lahja, joka on annettu kolmen vuoden sisällä ennen perinnönjättäjän kuolemaa, on aina otettava huomioon perinnönjaossa, mikäli kyseessä ei ole PerVL 19§:ssa mainittu alle 4 000 euron arvoinen koti-irtaimistolahja tai elatus-/koulutusavustus. Perintöverotuksessa on huomioitava myös kaikki ennakkoperinnöt lahjoituksen ajankohdasta riippumatta. Ennakkoperinnöllä tarkoitetaan rintaperilliselle annettua normaalia arvokkaampaa lahjaa. Perittävän rintaperilliselle antamaa lahjaa käsitellään ennakkoperintönä, mikäli lahjanantaja ei ole päinvastaisesti määrännyt, tai olosuhteista ei pystytä nimenomaisesti toisin päättelemään. Olettaman taustalla on ajatus, ettei perittävä halua järjestää rintaperillisiä eriarvoiseen asemaan. Muulle kuin rintaperilliselle annettua lahjaa käsitellään puolestaan perintöverotuksessa ennakkoperintönä vain, jos antaja on näin määrännyt, tai olosuhteista voidaan näin päätellä. Suoritus vähennetään perintöosasta silloin, kun se on vastannut lahjoittajan tarkoitusta eli säännöstö on ennakkoperinnön suhteen dispositiivista. (Aarnio & Kangas 2010: 389; Aarnio ym. 2011: 256; Lohi 1999: 13.)

Ennakkoperintö on olemassa rintaperillisten suojaksi, joten kaikille rintaperillisille annettuja samanarvoisia lahjoja ei ole pidetty oikeuskäytännön mukaan ennakkoperintönä. (Puronen 2011: 266–269.) Puronen (2011) toteaa KHO:n 1984 taltio 4518 ratkaisuun viitaten, että ainoalle rintaperilliselle annettua lahjaa ei myöskään pidetä ennakkoperintönä. KKO on ennakkopäätöksessään (2010:57) kuitenkin linjannut, että myös ainoalle rintaperilliselle annettu lahja voi olla ennakkoperintöä. Kyseisessä tapauksessa kuolinsäntä osakkaana oli myös yleistestamentin saaja, ja KKO katsoi perusteluissaan, että ennakkoperintösäännökset suojaisivat myös testamentinsaajaa.

Ennakkoperinnön arvo lisätään reaaliseseen jäämistöön, mistä lasketaan perijöille perintöosat. Henkilön perintöosasta vähennetään perittävältä saatu ennakkoperinnön arvo. En-

nakkoperinnön arvo on sen vastaanottohetkellä ollut käypä arvo, ellei käyvästä arvosta poikkeamiseen ole erityisiä syitä. Ennakkoperintö voi olla vastikkeeton eli lahja, tai osittain vastikkeeton eli lahjanluonteinen (Aarnio & Kangas 2010: 387–388). Ennakkoperintö otetaan huomioon lahjanantajan kuoleman jälkeisessä osituksessa tai lahjanantajan puolison kuolemanjälkeisessä osituksessa, mikäli lahjanantajan puoliso kuolee ennen puolisoaan ja ennakko on annettu avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta (Puronen 2011: 271). Ennakkoperinnöstä maksettu lahjavero voidaan vähentää perillisen perintöosuudesta maksettavasta perintöverosta. Vähennysoikeus koskee myös kolmen vuoden säännön alaista lahjaa. (Lindholm 2004: 49–50.)

Lakiosaperillisen vaatimuksesta reaali jäämistön arvoon on aina lisättävä perittävän antamat ennakkoperinnöt. Tällöin lakiosajäämistö on reaalista jäämistöä suurempi. Lakiosaperillisellä on oikeus myös vaatia suosiolahjojen lisäämistä reaali jäämistöön. Perillisen ennakkoperinnön ollessa suurempi kuin hänelle kuuluva perintöosuus, erotuksen palauttamisvelvollisuutta ei kuitenkaan synny (PK 6:6). Palautusvelvollisuus syntyy vain, jos perittävä on näin määrännyt (PK 6:7). Lakiosaperillisillä on kuitenkin oikeus lakiosaan. Mikäli reaali jäämistön varat eivät ole riittävät lakiosien maksuun, lakiosan ylittävistä osista ennakkoperintöä sekä suosiolahjoista on maksettava lakiosaperilliselle lakiosan täyttymiseen oikeutettava määrä. (Aarnio & Kangas 2010: 412, 416–418.)

6. MUITA PERINTÖVEROSUUNNITTELUKEINOJA

6.1. Omaisuuden arvostaminen

Omaisuuden arvostaminen ei ole perintö- ja lahjaverotuksessa yhteneväistä arvostamislakiin verratessa. Arvostamislakiin perustuva arvostaminen on vuosittain toistuvaa massaluontoista toimintaa, kun taas perintö- ja lahjaverotuksessa selvästi yksilöllisempää. Eroavaisuuksien vuoksi kyseisten lakien mukaan määritellyt varallisuuserien arvot poikkeavatkin useasti toisistaan. Omaisuus arvostetaan perintöverotuksessa pääsääntöisesti perinnönjättäjän kuolinhetken käyvän arvon eli todennäköisen luovutushinnan mukaan. Periaatteellisella tasolla määritelmä on selkeä, mutta käytännössä käyvän arvon määrittäminen ei kuitenkaan ole aina ongelmatonta. Esimerkiksi tilanteissa, jossa omaisuus on omalaatuinen ja samankaltaista vertailukohtaa ei löydy ainakaan lähihistoriasta, todennäköisen luovutushinnan määrittäminen tuottaa vaikeuksia. Mattila (1984: 69) kirjoittaa käyvän arvon käsitettä pohtiessaan ”*varojen todellisesta tai oletetusta luovutusarvosta*”, mutta määritelmä pätee vain tilanteisiin, joissa markkinaolosuhteet ovat yhteneväiset. Verohallinto on antanut perintö- ja lahjaverotusta varten arvostamisohjeet, joilla se pyrkii yhdenmukaistamaan verotuskäytäntöä Suomessa ja parantamaan verotuksen ennustettavuutta. Uusin päivitys ohjeista on joulukuulta 2012 ja se koskee tilanteita, joissa verovelvollisuus on perittävän kuoleman vuoksi alkanut 1.1.2013 tai myöhemmin. Verohallinto on listannut arvostusohjeessaan kolme erilaista arvostusmenetelmää, joita käytetään tilanteesta riippuen soveltavuuden mukaisesti. (Aarnio ym. 2011; 152–154; Purosen 2011: 167–172; Verohallinto 2012: 1.)

Mikäli omaisuuden käypä arvo määritetään kauppahintatietojen perusteella, kyseessä on kauppaa-arvomenetelmä. Luonnollisesti kohteen arvon määrittäminen on helppoa, jos kohde on lähiaikoina hankittu tai myyty kuolinhetken jälkeen ennen verotuksen toimitamista. Usein arvostamisen perustana pidetään kuitenkin vastaavien luovutusten hintatietoja. Yksittäiseen luovutukseen vertaaminen on poikkeuksellista, eli yleensä vertailu tehdään vastaavien kohteiden hintatason perusteella. Vertailukohteiden valinnassa ja arvioinnissa on huomioitava, että luovutukset ovat tapahtuneet riippumattomien toimijoiden välillä vapaassa markkinatilanteessa. Lisäksi kohteiden on oltava tarpeeksi samankaltaisia arvostamisen kohteeseen nähden, jotta vertailu olisi mielekästä. Purosen (2011: 176) mukaan lähivuosina vertailukohteiden laskentakautena on pidetty kahta vuotta, kun taas arvostamisen kohteen hinta on aivan viimeaikoina otettu sellaisenaan

huomioon vain vuotta ennen kuolinhetkeä tai sitä myöhemmin tapahtuneen luovutuksen kohdalla. Vertailuluovutusten erilaisuuden vuoksi verotuskäytännössä arvostamisen kohteen käypä arvo vahvistetaan yleensä 80–90 prosentiksi luovutusten hintatasosta. (Lindholm 2009: 43; Puronen 2011: 173–176; Verohallinto 2012: 2.)

Tuottoarvomenetelmässä kohteesta tulevaisuudessa saatavat tuotot diskontataan nykyarvoon eli todennäköinen luovutushinta on vuosituottojen pääomitettu nykyarvo. Pääomituskorkokanta eli sijoitetun pääoman tuottovaatimus määritetään vaihtoehtoisen sijoituskohteen perusteella. Vuotuisen nettotuoton laskemisessa käytetään muun tiedon puuttuessa usein apuna historiatietoja. Kustannusarvomenetelmää käytetään tapauksissa, joissa markkinoita ei ole ja tuottoa ei pystytä arvioimaan. Käypä arvo määritetään tällöin kohteen todellisten tai todennäköisten valmistus- ja tuotantokustannusten perusteella. Menetelmää sovelletaan erityisesti haja-asutusalueiden rakennusten tai kasvillisuuden arvostamiseen, sillä esimerkiksi rakennuksissa on pelkästään materiaalin, iän tai kunnosta johtuvia suuria arvoeroja. Kustannusten ja kuolinhetken hintatason ero otetaan huomioon esimerkiksi eri indeksien avulla ja tehdyt poistot otetaan luonnollisesti huomioon. (Puronen 2011: 173, 181; Verohallinto 2012: 4.)

Julkisesti noteeratut arvopaperit arvostetaan kuolinpäivänä tapahtuneen kaupan arvoisesti. Mikäli kuolinpäivänä arvopaperilla ei ole tehty kauppvoja, arvopaperin arvo määräytyy ostokurssin mukaisesti. Julkisesti noteeraamattomien arvopapereiden osalta osakeyhtiöissä käypä arvo määritetään ensisijaisesti saman yhtiön muiden osakkeiden kauppahinnan perusteella. Vertailuluovutusmääritelmän käyttö edellyttää luonnollisesti, että luovutuksen osapuolina ovat olleet toisistaan riippumattomat tahot ja lisäksi, että luovutus on tapahtunut tarpeeksi lähellä verovelvollisuuden alkamisajankohtaa. Vertailuluovutusmenetelmän ollessa käyttökelvoton, lasketaan arvopapereiden arvo myös osakeyhtiöiden osalta yrityksen substanssi- ja tuottoarvon perusteella. Tämä menetelmä on hyvin kaavamainen eikä se näin ollen huomioi yrityksen ja toimintaympäristön ominaispiirteitä. (Verohallinto 2012: 6, 31–32; Aarnio ym. 2011: 191–192.)

Yhtiön substanssiarvio saadaan vähentämällä kaikkien tulolähteiden velat yhtiön varoista. Nämä määritetään kuolinhetkeä edeltäneen viimeisimmän päättyneen tilikauden taseen perusteella tai kahden kuukauden sisällä kuolinhetken jälkeen päättyneessä olevan tilikauden taseen mukaan. Tasetta voidaan oikaista, mikäli yrityksen omaisuuden määrä on olennaisesti muuttunut tilikauden päättymisen ja kuolinhetken välisenä aikana. Yrityksen tuottoarvon laskemisessa käytetään hyväksi historiatietoja, yleensä kolmen viimeisimmän tilikauden tuloslaskelmia. Myös lähiaikoina päättyneessä olevan tilikauden

ja kausivaihtelut huomioon ottavat osavuositilinpäätökset voidaan huomioida. Tulokset oikaistaan poistamalla niistä satunnaiset erät ja tilinpäätössiirrot. Lisäksi keskimääräinen vuositulos jaetaan lopuksi 15 prosentin korkokannalla. Mikäli pääomitettu keskiarvo on negatiivinen, tuottoarvon katsotaan tällöin olevan nolla. (Aarnio 2011: 196–197; Verohallinto 2012: 32–36.)

Yhtiön käypä arvo määritetään substanssiarvon ja tuottoarvon keskiarvolla, mikäli tuottoarvo on substanssiarvoa korkeampi. Päinvastaisessa tilanteessa substanssiarvo määrää yhtiön käyvän arvon. Yrityksen käyvän arvon laskeminen on kuitenkin tapauskohtaista, joten myös substanssi- tai tuottoarvon painottaminen on mahdollista. Substanssiarvon painoarvo on suurempi yleensä yrityksissä, joissa perittävän työpanoksella ja -osaamisella oli suuri merkitys. Tuottoarvoa painotetaan puolestaan innovaatioyritysten kohdalla, joissa taseen erät eivät anna täysin totuudenmukaista kuvaa yhtiön arvosta. Yhtiön arvo lasketaan aina pelkän substanssiarvon perusteella, jos yritystoiminta ei jatku perittävän kuoleman jälkeen. (Aarnio ym. 2011: 197–198; Verohallinto 2012: 36.)

Rahan, rahamääräisten saatavien sekä talletusten käyvän arvon määrittäminen ei edellä mainittujen tapausten vastaisesti tuota juurikaan ongelmia. Muun kuin euromääräisen valuutan arvostaminen tapahtuu kuolinpäiväisen Euroopan Keskuspankin julkaiseman valuuttakurssin mukaisesti. Korollisen saatavan kohdalla laskennallinen korko lisätään nimellisarvoon, ja mikäli kyse on alikorkoisesta erääntymättömästä saatavasta, arvo lasketaan käyvän korkotason mukaisesti nimellisarvosta vähennettynä. (Puronen 2011: 178; Verohallinto 2012: 5.)

Verohallinnon yleisohjeessa maatilakokonaisuuksien arvo määritetään summa-arvomenetelmän avulla. Maatilan eri varallisuusosien arvot määritetään yksitellen ja lasketaan lopuksi yhteen. Usein summa-arvomenetelmässä tehdään tilakokonaisuusalennus, sillä eri osien arvot ovat erikseen tavallisesti korkeampia kuin kokonaisuuden yhteensä. Alennusta ei kuitenkaan tehdä yhteissummasta vaan jokaisessa varallisuuslajissa erikseen. Erityiset seikat, jotka nostavat tai alentavat tilan arvoa, pitäisi mainita ja merkitä perukirjaan. Maatilojen arvostamisen kohdalla tulee erityisesti esille perintö- ja lahjaverotuksen sekä arvostamislain väliset erot varallisuuslajien arvojen välillä, sillä arvostamislain arvot eivät tässä kontekstissa vastaa käypiä arvoja. (Aarnio ym. 2011: 170–171.)

6.2. Luovutustilanteiden verotus

Luonnollinen henkilö ja kuolinpesä maksavat pääomatuloveroa omaisuuden luovutustilanteiden myyntivoiton ja myytävän omaisuuden poistamatta olevan hankintameno välisestä erotuksesta. Todellisten hankintakustannusten käyttämisen sijasta myyjällä on mahdollisuus vähentää myyntihinnasta myös puhtaasti laskennallinen hankintameno-olettama. Tämä kuitenkin edellyttää, että myyjä on luonnollinen henkilö tai kuolinpesä, ja että myyntivoitto verotetaan tuloverolain mukaan. Hankintameno-olettaman suuruus riippuu, miten kauan myyjä on omistanut kyseisen omaisuuden. Alle kymmenen vuoden omistusaika antaa oikeuden 20 prosentin hankintameno-olettaman käyttöön, kun taas yli kymmenen vuotta kestänyt omistus tuo mahdollisuuden käyttää 40 prosentin hankintameno-olettamaa. Hankintameno-olettamaa käytetään verotuksessa silloin, kun se on verovelvolliselle edullisempaa kuin todellisten hankintakustannusten käyttäminen. (Räbinä & Nykänen 2009: 23–24.)

Perintönä tai lahjana saadun omaisuuden myynnistä voi syntyä luovutusvoittoa tai tappiota, vaikka ne ovatkin olleet myyjälle vastikkeettomia saantoja. Hankintamenoa käytetään ensisijaisesti perintö- tai lahjaverotusarvoa. Osituksessa saadun omaisuuden hankintameno on ositusta edeltäneen saannon hankintameno. Hankintameno-olettaman käyttö on myös mahdollista lahjana tai perintönä saadun omaisuuden luovutustilanteissa. Käytännössä tämä tulee vastaan tilanteissa, joissa perimys on tapahtunut kauan aikaa sitten, ja omaisuuden arvo on noussut selvästi vuosien kuluessa.

Esimerkki 5. Perintöverotusarvo hankintamenoa.

Täysi-ikäinen henkilö A perii 2.4.2012 isältään B omakotitalon tontteineen, jonka perintöverotusarvo oli 200 000 euroa. Hän maksoi perintöveroa tuolloin 21 700 euroa. Omaisuuden hankintakustannukset olivat olleet hankintahetkenä 3.1.2004 100 000 euroa. A myy omaisuuden 13.1.2013 273 000 euron hintaan, myyntikustannusten ollessa 3 000 euroa. A:lla ei ole myyntivuonna muita pääomatuloja. Omaisuuden hankintamenoiksi tulee omaisuuden perintöverotusarvo. A:n myyntivoitoksi tulee $273\,000\text{€} - (200\,000\text{€} + 3\,000\text{€}) = 70\,000\text{€}$. A maksaa myyntivoitosta pääomatuloveroa 21 400 euroa.

Hankintameno-olettaman käyttö ei tule esimerkin tilanteessa kyseeseen, sillä se olisi A:lle kalliimpi ratkaisu. A:n omistusoikeus oli kestänyt myyntihetkellä vasta vajaan

vuoden, joten perintöverotusarvon vaihtoehtona hankintamenoksi olisi ollut 20 prosentin hankintameno-olettama luovutushinnasta. Olettaman suuruus olisi ollut $273\,000\text{€} * 20\% = 54\,600\text{€}$. Näin ollen A olisi maksanut pääomatuloveroa $273\,000\text{€} - 54\,600\text{€} = 218\,400$ eurosta eli yhteensä 68 888 euroa. Hankintameno-olettamaa käytettäessä myyntikustannuksia ei voida vähentää luovutushinnasta. Laskuissa on käytetty vuoden 2013 pääomatuloprosentteja: 30% 50 000 euroon saakka ja sen ylittävistä osasta 32%.

Esimerkki 6. Hankintameno-olettama.

Täysi-ikäinen henkilö A perii 1.1.1995 isältään B omakotitalon tontteineen, jonka perintöverotusarvo oli 100 000 euroa. Omaisuuden hankintakustannukset olivat olleet hankintavuotena 1980 B:lle euroiksi muutettuna 60 000 euroa. A myy perityn omaisuuden 12.2.2013 273 000 euron hintaan, myyntikustannusten ollessa 3 000 euroa. A:lla ei ole myyntivuonna muita pääomatuloja. Omaisuuden hankintamenoa laskiessa käytetään 40 prosentin hankintameno-olettamaa, joka on arvoltaan $273\,000\text{€} * 40\% = 109\,200\text{€}$. Täten A:n myyntivoitto on $273\,000\text{€} - 109\,200\text{€} = 163\,800$ euroa. A maksaa voitosta pääomatuloveroa 51 416 euroa edellytyksellä, että A:lla ei ole muita pääomatuloja vuodelta 2012.

Esimerkin kaltaisessa tilanteessa, jossa omaisuuden arvo on kasvanut selvästi, hankintameno-olettaman käyttö on verovelvolliselle edullisempaa kuin perintöverotusarvon käyttö. Henkilö A on omistanut omakotitalon esimerkin tilanteessa yli kymmenen vuotta, joten hän voi käyttää hankintameno-olettamana 40 prosenttia. Verotusarvoa (100 000€) hankintamenoa käyttämällä A:n myyntivoitto olisi $273\,000\text{€} - (100\,000\text{€} + 3\,000\text{€}) = 170\,000$ euroa, joten perintöveroa pitäisi suorittaa 53 400€. Hankintameno-olettamaa laskiessa on huomioitava, että myyntihinnasta ei vähennetä muita kuluja kuin itse hankintameno-olettama.

Vastikkeettomissa saannoissa omistajan pituus lasketaan perinnönjättäjän ja testaattorin kuolemasta tai hetkestä, jolloin lahja on saatu haltuun. Toissijaisten perillisten omistusaika lasketaan alkaneeksi ensisaajan kuolemasta. (Ossa 2006: 122–123.) Osituksessa tasinkona saadun omaisuuden hankinta-aika ja hankintameno lasketaan kuitenkin ositusta edeltäneen saannon perusteella, jatkuvuusperiaatetta noudattaen. Hankintameno siirtyy osituksessa sellaisenaan puolisolta toiselle eli omaisuuden saanut puoliso on oikeutettu vähentämään hankintameno samantyyppisenä kuin omaisuuden luovuttanut puoliso. Vastikkeellisesti hankitun omaisuuslajin hankintameno pidetään sen hankintahintaa

mahdollisilla perusparannuskustannuksilla lisättynä. Mikäli puoliso oli saanut omaisuuslajin lahjana tai perintönä, hankintameno on perintö- ja lahjaverotuksessa vahvistettu verotusarvo. Mahdollista on myös tilanne, jossa edellinenkin omistaja oli saanut saannon osituksessa. Kyseisessä tilanteessa hankintameno pitää selvittää vieläkin aiemmasta saannosta. (Ossa 2009a: 150–151.)

Esimerkki 7. Osituksessa saadun omaisuuden hankintamenon määrittäminen.

A:n kuoleman jälkeisessä osituksessa leski B saa asunto-osakkeita, joiden arvoksi on vahvistettu perintöverotuksessa 200 000 euroa. A oli hankkinut osakkeet 12 vuotta aiemmin 80 000 eurolla ja suorittanut perusparannustoimenpiteitä asuntoon yhteensä 20 000 euron edestä. B:n hankintameno on tapauksessa 100 000 euroa ja omistusaika lasketaan A:n omistusajan alusta.

Leski voi saada osituksessa asunto-osakkeet vain, jos ne kuuluvat hänen avio-oikeutensa piiriin. Osituksessa saamastaan omaisuudesta leski ei joudu suorittamaan perintöveroa tai mitään muutakaan veroa. Lesken myydessä myöhemmin kyseiset asunto-osakkeet, hän suorittaa mahdollisesta luovutusvoitostaan pääomatuloveroa. Leski on oikeus käyttää hankintameno-olettaa, mikäli sen käyttö tulee hänelle edullisemmaksi kuin hankintamenon vähentäminen.

Leski ei voi vähentää luovutustilanteessa kuolleen puolison hankintamenoa, mikäli leski on saanut osan luovutuksen kohteena olevasta omaisuudesta perintönä. Perimys edellyttää, että kuolleella puolisollla ei ole ollut rintaperillisiä, ja KKO on ratkaisuiissa 1997:107 ja 1999:104 katsonut, että oikeudellisen tosiasiallisen merkityksen puuttumisen johdosta toissijaisten perillisten ja lesken välillä ei voida toimittaa yksityisoikeudellisesti pätevää ositusta. Perintöverotuksessa lesken saanto on osittain perintöä ja osittain avio-oikeuteen perustuvaa verovapaata tasinkoa, mutta luovutusvoittoverotuksessa lesken omistusajan katsotaan alkavan koko saannon osalta puolison kuolinhetkestä. Luovutustilanteessa hankintameno on siis perintöverotuksessa vahvistettu käypä arvo. (Ossa 2009a: 153–154.)

Lesken ollessa puolison kuolinhetkellä puolisoista varakkaampi, hänen ei tarvitse suorittaa tasinkoa vainajan perillisille tai kuolinpesälle. Mikäli leski jättää vetoamatta tasinkoetuoikeutensa ja perilliset saavat tasingon määrää vastaavan saannon leskeltä, saantoa ei pidetä luovutushetkellä ositussaantona. Perillisten omistusajan katsotaan täten al-

kaneeksi vasta perinnönjättäjän kuolinhetkellä ja hankintamenona pidetään perintöverotuksessa vahvistettua arvoa. Perillisten kannalta saanto on perintöä, vaikkakin epäsuorasti heille siirtyvää. (Räbinä & Nykänen 2009: 124–127.)

Lahjasaantoihin liittyvän epäjatkuvuusperiaatteen käyttäminen veronvälttämiskeinona estetään lahjoitusten osalta yhden vuoden säännön avulla. Säännön mukaan lahjansaajan luovuttaessa omaisuutta kolmannelle osapuolelle alle vuoden kuluessa lahjoituksesta, hänen hankintamenona pidetään luovutusvoittoverotuksessa lahjoittajan hankintamenoa. Lahjansaajaa verotetaan sekä lahjoittajan aikaisesta, että oman omistuksen aikaisesta kertyneestä arvonnoususta. Lahjansaajan hankintamenoon sovelletaan siis vuoden ajan jatkuvuusperiaatetta. Ositussaannosta poiketen omistusaika lasketaan aina lahjoitusajankohdan mukaan, joten hankintameno-olettamana käytetään kyseisissä lahjoituksissa aina 20 prosenttia. (Räbinä & Nykänen 2009: 102–103.)

Lahjoittaja on PerVL 21a §:n perusteella oikeutettu vähentämään lahjaverotuksessa omaisuuden arvosta luovutusvoitosta määrätyn tuloveron määrän, mikäli lahjoittaja on luovuttanut omaisuutta alle vuoden sisällä omasta lahjasaannostaan. Vähennyskelpoisuus ulottuu korkeintaan siihen veron määrään, joka on aiheutunut lahjanantajan omistusaikaisesta arvonnoususta, lahjansaajan arvonnousu jätetään luonnollisesti huomiotta. Menettelyllä pyritään estämään tilanne, jossa lahjavero ja pääomatulovero kohdistuisivat molemmat samaan saantoon. (Räbinä & Nykänen 2009: 103–104.)

Esimerkki 8. Lahjana saadun omaisuuden myynti vuoden sisällä.

A oli saanut 3.3.2012 isältään B:ltä 20 000 euron arvoisen lahjan. B oli hankkinut omaisuuden 15 000 eurolla vuonna 2009. A:n lahjasaannosta suoritettava lahjaveron määrä olisi 1310 euroa. A myi lahjana saadun omaisuuden henkilö C:lle 2.2.2013, myyntihinnan ollessa 25 000 euroa. Myyntihinnasta vähennettiin B:n hankintameno 15 000 euroa eli A:n myyntivoitoksi muodostuu 10 000 euroa. A:lla ei ole vuodelta 2013 muita pääomatuloja, joten A maksoi voitosta 30 % prosenttia pääomatuloveroa eli 3 000 euroa. A voi vähentää kuitenkin ns. piilevän verovelan eli 1500 euroa lahjaverotuksessa, eli A:n lahjan arvo on vähennyksen jälkeen 18 500 euroa ja suoritettava lahjavero 1 160 euroa.

A kuuluu I veroluokkaan, joten hän maksaa 20 000 euron arvoisesta lahjastaan lahjaveroa vuoden 2012 verotaulukon mukaisesti 1310 euroa. A:n myyntivoitto saadaan lasket-

tua, kun myyntihinnasta 25 000€ vähennetään hänen isänsä B:n hankintameno 15 000€. Alle vuoden kestäneestä omistuksesta johtuen A:n hankintamenona käytetään edellisen omistajan eli B:n hankintamenoa. Piilevä verovelka lasketaan B:n omistuksen aikana tapahtuneesta arvonnoususta. Arvonnousu 5 000 euroa kerrotaan pääomaveroprosentilla (30%) ja tästä saadaan piilevän verovelan määräksi 1 500 euroa. Piilevä verovelka vähennetään A:n saaman lahjan arvosta ja arvoksi muodostuu näin 18 500 euroa. A:n on suoritettava lahjaveroa siis 18 500 eurosta, vuoden 2013 verotaulukon mukaisesti 1 160 euroa. Veroviranomaisten jo ehdittyä toimittaa lahjaverotus 20 000 euron arvoisen lahjan osalta, A voi esittää oikaisuvaatimuksen jo toimitettuun verotukseen.

Perintönä saatuun asuntoon pätee myös normaalisti säännökset verovapaasta myynnistä. Mikäli saannon saaja on käyttänyt kiinteistöä vakituisena asuntonaan vähintään kaksi vuotta, myynti on verovapaa. Perinnönjako itsessään ei muodosta minkäänlaista ajan-kohtaa, jolla olisi merkitystä omistusajankohtaa laskettaessa. Perinnönjaolla voi olla kuitenkin merkitystä verovapauden suhteen, mikäli kuolinpesän osakkaat eivät kaikki ole asuneet asunnossa vähintään kahta vuotta. Kyseistä tilannetta käsitellään tarkemmin luvussa 5.6.1.

Esimerkki 9. Vakituisen asunnon verovapaa myynti.

A on saanut perintönä verotusarvoltaan 150 000 euron kerrostalo-osakkeen 1.3.2008. A on asunut vakituisesti asunnossa aikavälin 5.5.2008 - 8.8.2010. Myydessään osakkeen 200 000 eurolla, myyntivoitto (50 000€) on hänelle verotonta pääomatuloa. A:n verohyöty tilanteeseen, jossa hän ei olisi käyttänyt osaketta vakituisena asuntonaan, on vuoden 2013 pääomaveroprosentin mukaan laskettuna 15 000 euroa.

Varojen arvostamisen yhteydessä olisi mahdollisuuksien rajoissa mietittävä perintönä saadun omaisuuden tulevaisuuden käyttötarkoitusta. Arvon määrittäminen arvostussääntöjen sisällä mahdollisimman alhaiseksi aiheuttaa luonnollisesti perintöverotuksessa lievemmän kohtelun. Aliarvostaminen on suositeltavaa, jos tarkoituksena on pitää omaisuus itsellään. Arvostaminen mahdollisimman lähelle todennäköistä luovutushintaa tai mahdollisuuksien mukaan jopa luovutushintaa korkeammaksi on puolestaan harkitsemissen arvoista, mikäli saannon saajan tarkoituksena on myydä perintö edelleen muutaman vuoden sisällä, sillä perintöverotus on lähes kaikissa tilanteissa kevyempää kuin pääomatuloverotus. Arvostamisen yhteydessä pitää kuitenkin muistaa, että jos veroviran-

omainen ei pidä verovelvollisen ilmoittamaa omaisuuden arvoa todenmukaisena, esittää se oman selvityksen ja suorittaa verotuksen oman arvostuksen perusteella. Dokumenttien ollessa epäluotettavia myös arvioverotus on mahdollista.

6.3. Luopuminen verosuunnitteluinstrumenttina

Perintöverovelvollisuus alkaa lähtökohtaisesti perinnönjättäjän kuolinhetkestä. Perillisen oikeus perintöön voi vanhentua saajan tutkielman neljännessä luvussa käsitellyn saajan passiivisuuden perusteella. Tässä alaluvussa käsitellään kuitenkin perillisen aktiivisiin toimiin perustuvaa perinnöstä luopumista sekä sen oikeusvaikutuksia. Perinnöstä ja testamentista voi luopua tehokkaasti siten, ettei perintöveroseuraamusta synny. Tehokkaalla luopumisella saanto siirtyy sukupolven yli seuraavalle, ja näin vältetään yhden perintöverosuuden maksaminen. Luopumisjärjestelyillä on siis suuri merkitys perintöverosuunnittelussa. Tehokkaalla luopumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa luopujan oikeus perintöön ei ole syntynyt eli luopujasta ei ole tullut perintöverovelvollista. Luopumisjärjestelyjä suunnitellessa on syytä kuitenkin huomata, ettei perintöverolain veronkiertosäännöstä voida järjestelyillä sivuuttaa. PerVL:n veron kiertoa koskevan normin 33a) soveltaminen on siis perintö- ja lahjaverotuksessa mahdollista, mutta harvinaista. Ennakkoratkaisun hakeminen verovirastolta onkin suositeltavaa epäselvissä tapauksissa. (Puronen 2010: 476.)

6.3.1. Perinnöstä luopuminen

Oikeustoimikelpoinen henkilö tai hänelle määrätty edunvalvoja voi luopua perinnöstään tai testamenttisaannostaan joko ennen perittävän tai testaattorin kuolemaa tai kuoleman jälkeen. Luopuminen tapahtuu käytännössä usein tahdonilmaisuna, jossa ilmoitetaan, että henkilö ei moiti testamenttia ja ei aio vaatia lakiosaansa (Aarnio & Kangas 2009: 726).

Ennakkoluopuminen eli negatiivinen perintösopimus on tehtävä kirjallisesti ja perinnönjättäjän on oltava tahdonilmaisusta tietoinen. Perinnönjättäjän hyväksyntä ei ole tehokkaan luopumisen edellytys eli kyseessä on yksipuolinen oikeustoimi. Korvaukseton ennakkoluopuminen on tehokas, mikäli luopumisilmoituksen tekijä on muu kuin rintaperillisasemassa oleva. Rintaperillisellä on oikeus vastikkeeseen, mutta lakiosan ylittävää osuudesta voi aina luopua korvauksetta. Vastike voidaan maksaa itse luopujalle, hä-

nen lapsilleen tai puolisolle. Vastikkeen maksaja on tavallisesti perinnönjättäjä, mutta vastikkeen voi suorittaa myös luopujan sijasta omaisuuden saanut henkilö. Aarnio & Kangas korostavatkin luopujan ja vastikkeen suorittajan välillä olevaa riidatonta asiallista yhteyttä. Vastikkeen suuruuden on oltava neljä viidesosaa luopumishetkellä määritetystä teoreettisesta lakiosasta. Mikäli luopuminen on tehty ennen kuolemaa, luopujalle jää riski epäedullisesta sopimuksesta olosuhteiden muutoksen vuoksi (Helin (2012: 1039). Riittämättömän korvauksen käsittely on ennakkoperinnön kaltaista: luopujan lopullinen osuus jäämistöstä määräytyy lakiosan ja maksetun korvauksen välisestä erotuksesta. Perillinen säilyy pesän osakkaana kaikissa muissa luopumistapauksissa paitsi jos hän luopuu koko osuudestaan toisen hyväksi ja hänelle on maksettu siitä asianmukainen vastike. (Aarnio & Kangas 2009: 692–704.)

Perinnöstä luopuminen on ainoa tapa, jolla perillinen pystyy perinnönjättäjän elinaikana vaikuttamaan omaan perintöoikeuteensa. Käytännössä tämä tapahtuu perillisen hyväksyessä testamentin, jossa ainakin osa hänelle lakimääräisen perimyksen mukaisesti kuuluvasta omaisuudesta määrätään kolmannelle osapuolelle. Ennakkoluopuminen voi olla myös ehdollinen, mutta lainvalmistelutöissä on painotettu perillisen luopumisilmoituksen luotettavuutta. Täten luopumisilmoitukseen liitetty purkava ehto voi tulla voimaan lähinnä tilanteessa, jossa omaisuuden arvo on muuttunut huomattavasti luopujan vahingoksi. (Aarnio & Kangas 2009: 692, 695–696.)

Luopumisen ulottuvuuden määrittely voi muodostua ongelmalliseksi. Lähtökohtana on, että luopujan ollessa muu kuin lakiosaperillinen, ilmoituksella suljetaan koko sukuhaaran oikeus perintöön. Rintaperillisen saadessa täyden korvauksen perinnöstä luopumisesta, luopujan sukuhaaralle on jo turvattu lakiosa, joten ongelmaa ei synny. Korvauksen ollessa riittämätön tai korvausta ei ole suoritettu lainkaan, lakiosaperillinen säilyy pesän osakkaana ja vain hänen vaatimus puuttuvasta osasta lakiosaa on tehokas. Ennakkoluopuminen antaa perittäväälle lisää vapauksia määrätä testamentata omaisuuttaan. Perittävä voi siis testamentata omaisuuttaan esimerkiksi yhden sukupolven yli suoraan seuraavalle. Kyseinen vaihtoehto on perintöverotuksellisesti houkutteleva ainakin tilanteissa, joissa perittävän lapset ovat jo iäkkäitä. Heidän aikansa nauttia perinnöstä jää todennäköisesti lyhyeksi, joten tällöin kannattaa pohtia, kannattaako muutaman vuoden omistusoikeuden vuoksi maksaa perintöveroa. (Aarnio & Kangas 2009: 705–709.)

Perinnöstä luopuminen on mahdollista tehdä tehokkaasti myös perinnönjättäjän kuoleman jälkeen. Luopumisilmoitus on tehtävä kirjallisesti ja sen on sisällettävä luopujan allekirjoitus (Aarnio & Kangas 2009: 715). Luopumiselle ei ole asetettu laissa mitään

aikarajaa, mutta Puronen esittää normaalioloissa kahden vuoden takarajaa tehokkaalle luopumiselle. Tehokkaan luopumisen edellytyksenä on, ettei luopuja ryhdy perintöön. Lakimääräistä jäämistöä koskevia toimenpiteitä ei kuitenkaan lasketa perintöön ryhtymiseksi. (Puronen 2011: 100.)

Perillisen on perittävän kuoleman jälkeen mahdollista luopua perinnöstään vastikkeetta eli käytännössä vetäytyä pesästä. Hänen osuutensa menee PK 16:3:n mukaan henkilölle, jolla olisi ollut oikeus perintöön luopujan kuollessa ennen perittävää. Luopuja ei ole tällöin perintöverovelvollinen. Sijaantuloperilliset maksavat puolestaan normaalisti perintöveron saannosta. Mikäli luopuja on saanut vastiketta luopumisestaan, hän on ryhtynyt perintöön ja vastikkeesta maksetaan perintöveroa. Luopuja voi ulottaa nimenomaisella maininnalla perinnöstä luopumisen koko sukuhaaraan, mutta tämä ei ole verotuksellisesta näkökulmasta mitenkään järkevää. Luopujan katsotaan tällöin ryhtyneen pesään, joten hän maksaa saannosta perintöveron. Luopujan sijaan tulevan ei-rintaperillisen saanto on lahjaveron alaista ja lahjoittajaksi katsotaan perinnöstä luopuja. Luopujan katsotaan kyseisessä tilanteessa disponoineen oikeudestaan eli luovuttaneen perintöösuden kolmannelle osapuolelle. Tehokas perinnöstä luopuminen on siis mahdollista vain sijaantuloperillisen hyväksi eli luopumisella ei voida vaikuttaa perimisjärjestykseen. (Aarnio & Kangas 2009: 720–723; Puronen 2010: 476.)

Esimerkki 10. Tehokkaan perinnöstä luopumisen veroseuraamus.

Henkilö A:lla oli kuolinhetkellään kaksi rintaperillistä, täysi-ikäiset tyttäret B ja C. A:lta jäi 300 000 euron arvoinen perintö, joka jakautui puoliksi tyttärien kesken. Tytär B maksoi perintöosastaan perintöveroa 15 200 euroa. Tytär C puolestaan luopui tehokkaasti 150 000 euron arvoisesta perintöosastaan rintaperillistensä D:n ja E:n hyväksi. D ja E maksoivat perintöosistaan perintöveroa kumpikin 5 450 euroa.

Tehokkaalla luopumisella osa perinnöstä saatiin siirrettyä sukupolven yli ilman C:lle aiheutuvia veroseuraamuksia. D:n ja E:n ollessa C:n lapsia ja A:n lapsenlapsia, he maksavat perintöveroa saman verran kuin C olisi maksanut omaisuudesta ilman perinnöstä luopumista. Mikäli B:llä ei ole tarvetta kyseiselle omaisuuslajille, järjestely on verotuksellisesti sekä käytännöllisesti kannattava. Luopumisen johdosta kokonaisverorasitus kyseisessä tapauksessa oli $15\,200\text{€} + 5\,450\text{€} + 5\,450\text{€} = 26\,100\text{€}$. Perinnön jakaantumisen ansiosta kokonaisverorasitus oli siis lievempi kuin tilanteessa, jossa perintö olisi

jakautunut pelkästään A:n rintaperillisille B:lle ja C:lle. Tällöin kokonaisverorasitus olisi ollut $15\,200\text{€} + 15\,200\text{€} = 30\,400\text{€}$. Lisäksi nyt osa perinnöstä on jo siirretty seuraavalle sukupolvelle, ja tämä osuus on pois tulevasta perinnönjaosta.

6.3.2. Testamentista luopuminen

Testamentista luopumisesta on ilmoitettava kirjallisesti kuolinpesälle tai maistraattiin. Luopujan osuus siirtyy henkilölle, jolle omaisuus olisi mennyt ilman testamentin laatimista. Mikäli testamenttiin on merkitty toissijaissaaja, siirtyy omaisuus hänelle. Koska testamentin tulkinnassa pyritään toteuttamaan testaattorin viimeinen tahto, subjektiivisen tulkinnan jälkeen omaisuus voi siirtyä myös muualle kuin luopujan jälkeläisille. (Aarnio & Kangas 2008: 692–693.)

Toisin kuin lakimääräisen perinnön kohdalla, osittaista testamentista luopumista on pidetty perintöverotuksessa mahdollisena. Testamenttisaannon saaja voi luopua osasta saantoa rintaperillisten hyväksi, välttämällä luopumisellaan heidän moitteensa saantoa kohtaan. Testamenttinsaajan tyytyminen hallintaoikeuteen omistusoikeuden sijasta on mahdollista. Perintöveroa suoritetaan vain siitä osasta saantoa, mistä ei luovuta. (Puronen 2011: 110.)

Jäämistöoikeudessa lähtökohtana on perinnön ja testamentin yhdenvertainen asema saantona. Verotuksessa perinnöllä ja testamenttisaannolla on kuitenkin erilainen verokohtelu osittaisen saannosta luopumisen kohdalla. Verosuunnittelun näkökulmasta kiinnostava kysymys onkin, kummasta saantotyypistä on kyse, jos testamentin saajana on perillisasemassa olevan henkilö. KHO:n ratkaisussa 2009:104 perillisasemassa olevien testamenttinsaajien saantotyypinä oli testamentti, joten osittainen luopuminen oli tehokasta. Testaattori oli testamentissaan määrännyt, että saanto oli mahdollista ottaa vastaan joko omistusoikeuksin, osittain käyttöoikeuksin tai pelkästään käyttöoikeuksin. Omistusoikeus oli kahdessa viimeisimmässä tapauksessa menevä rintaperillisten sijaantulooperillisille. Kaksi kolmesta rintaperillisestä luopui testamenttisaannosta osittain. Puronen esittää, että kyseisessä testamentissa annettu mahdollisuus ottaa omistusoikeuden sijaan käyttöoikeus ja siirtää omistusoikeus sijaantulooperillisille, on käsiteltävä delegointityyppisenä määräyksenä, ja kysymys ei olisikaan osittaisesta luopumisesta vaan testaattorin tahdonilmaisun toteutumisenä. KHO:n päätöstekstissä on kuitenkin mainittu, että tapauksessa kyse olisi ollut osittaisesta testamentista luopumisesta. Testamentissa oli määräyksiä eri omaisuuslajien jakautumisesta, joten perillisten verotuksellinen sekä taloudellinen asema muuttui tosiasiallisesti verrattuna tilanteeseen, jossa saantope-

rusteena olisi ollut lakimääräinen perimys. Täten kyseiseen testamenttiin ei voitu soveltaa PerVL 33a§:n veronkiertosäännöstä, vaan menettely vastasi tapahtuman tosiasiallista luonnetta. Verovelvollisen katsottiin voineen valita itselleen edullisempi menettelyvaihtoehto, perinnön ja testamentin katsottiin siis olevan verotuksellisesti samanvertaisia. (Puronen 2010: 479–483.)

Verosuunnittelussa testamenttisaannon ja perinnön erilainen kohtelu antaisi mahdollisuuden luopua osittain saannosta testamenttijärjestelyillä. Järjestely edellyttäisi, että perillisiä olisi kaksi tai useampia, ja että testamenttiin on kirjattu tarkkoja määreitä. Puronen (2010) esittää artikkelissaan kritiikkiä oikeustapauksen tuomalle käytännön ja lakimuodon ristiriidalle. Testamenttillahan on tapaukseen perustuen mahdollista luopua osittain perinnöstä, mutta lain pykälät sen kuitenkin kieltävät. Puronen ehdottaakin tehokkaan osittaisen perinnöstä luopumisen sallivan veronormin säätämistä. Nykyisellään tilanne on kieltämättä hieman ristiriitainen. (Puronen 2010: 485–486.)

Perinnöstä tai testamentista luopumalla omistusoikeus siirtyy kokonaan luopumisen kattavan omaisuuden osalta sijaantuloperillisille. Luopumisen rinnalla onkin syytä pohtia käyttöoikeustestamentin laatimista, sillä sen avulla sijaantuloperillisten maksettavasta veron määrästä vähennetään käyttöoikeuden arvo. Kyseinen järjestely edellyttää kuitenkin sukupolvien välistä yhteistyötä, pelkkä omistusoikeus voi siis olla käytännössä toimivampi ratkaisu. Mikäli järjestely kuitenkin nähdään saajien puolesta mahdolliseksi, testaattorin ennen testamentin laatimista suorittama saajien konsultointi voi muodostua oikein hedelmälliseksi. Saajien tietämättömyys testamentin sisällöstä ennen kuolemanhetkeä voi siis muodostua perintöverotuksellisesti kalliiksi. (Puronen 2010: 485.)

Esimerkki 11. Tehoton testamentista luopuminen.

Henkilö B luopuu henkilö A:lta saadusta 100 000 euron arvoisesta testamenttisaannostaan henkilö C:n hyväksi. C ei ole B:n sijaantuloperillinen eikä muutenkaan sukua B:lle. B joutuu maksamaan perintöveroa saannosta tehottoman luopumisen vuoksi 8 700 euroa, C puolestaan lahjaveroa 27 820 euroa.

B:n katsotaan esimerkkitapauksessa luovuttaneen testamenttiin perustuvan oikeutensa, sillä hän on luopunut saannosta sellaisen henkilön hyväksi, joka ei ole hänen sijaantuloperillisensä. Näin ollen saannon katsotaan verotuksellisesti päätyneen ensin B:n haltuun ja B:n lahjoittaneen omaisuuden tämän jälkeen C:lle. B maksaa perintöveroa koko saan-

nosta ja C lahjaveroa koko saannosta. B:n tehoton luopuminen tulee täten verotuksellisesti kalliiksi ratkaisuksi. Luopuminen toisen henkilön hyväksi on mahdollista suorittaa vain, jos oikeuden saaja on sijaantulooperillisasemassa.

6.4. Kuolinpesän jakamattomana pitäminen

Vainajan jälkeensä jättämä varallisuus voidaan pitää jakamattomana. Varallisuus muodostaa tällöin kuolinpesän, joka on erillinen verovelvollinen. Kuolinpesää verotetaan vainajan kuolinvuotena sekä vainajan itsensä että kuolinpesän tuloista. Vähennysoikeus on luonnollisesti yhtä laaja. Verovelvollisuus kestää niin kauan kunnes pesä on jaettu kokonaan tai pesän osakas on myynyt osuutensa pesän ulkopuolelle. Sopimus pesän jakamattomuudesta voidaan tehdä osakkaiden kesken määräaikaiseksi tai toistaiseksi. Pesän osakas voi irtisanoa määräaikaisen sopimuksen koska tahansa, määräaikaisen sopimuksen irtisanomiseen vaaditaan erityinen syy. Sopimus voi raueta myös velkojan tai erityistestamentin saajan hakemuksesta. Kuolinpesää koskevilta päätöksiltä edellytetään osakkaiden yksimielisyyttä. Osakkaat voivat kuitenkin valtuuttaa yksimielisesti yhden osakkaista hoitamaan pesän asioita. (Lindholm 2009: 72–77.)

Kuolinpesän osakkaat maksavat perintöveroa vasta, kun he saavat osansa kuolinpesästä. Kuolinpesän jakamattomuudella on siis lykkäävä vaikutus perintöveron maksuhetken suhteen. Mikäli pesälle kertyy pääomatuloa, osakkaan kannalta merkityksetöntä on, saako tulon kuolinpesä vai osakas suhteellisen veroprosentin vuoksi. Pesän saadessa ansiotuloja osakas voi kuitenkin saavuttaa verohyötyä verrattuna tilanteeseen, jossa ansiotulot tulisivat suoraan osakkaalle. Jakamaton kuolinpesä maksaa erillisenä verovelvollisena veron ansiostaan ja kaksinkertaisen verotuksen välttämisen vuoksi osakkaiden verorasitus ei tällöin lisääny. Osakas hyötyy tästä ansiotulojen jakamisen vuoksi, jos osakkaalla on vuodelta jo muutenkin ansiotuloja. (Lindholm 2009: 76–77; Ossa 2009a: 128.)

Kuolinpesä voi hankkia omaisuutta, joka on tarpeen perittävän toiminnan jatkamiselle. Jos omaisuus täyttää kyseisen ehdon, kuolinpesän osakas voi siis siirtää kaupalla pesään varallisuutta, jonka kerryttävä tulo saadaan verotettavaksi kuolinpesällä. Perittävän toiminnan jatkamisen kannalta tarpeettoman omaisuuden hankkiminen voidaan osakkaiden osalta katsoa jaossa tapahtuneena rahan saamisena, jolla he sitten ovat hankkineet yhdessä omaisuutta. Ossa (2009a) perustelee tämän kuolinpesän tarkoituksella, joka hänen

mielestään on varojen jakaminen, eikä siis omaisuuden kerryttäminen. Poikkeuksena äskeisestä voitaisiin katsoa vain tilanteet, joissa lisävarallisuuden hankkimisella varallisuus muutettaisiin helpommin jaettavaksi. (Ossa 2009a: 127–128.)

Elinkeinoa harjoittavan kuolinpesän erillinen verovelvollisuus kestää kuitenkin vain kolme vuotta. Kolmen vuoden jälkeen kuolinpesää kohdellaan verotuksessa elinkeinoyhtymänä eli tulot jaetaan osakkaiden tuloiksi. Verotuksen muuttuminen ei vaikuta pesän omistussuhteisiin. Tällöin kuolinpesästä saatu ansiotulo ei ole verotuksellisesti edullisempaa, koska se lisätään osakkaan muihin ansiotuloihin, ja vero lasketaan vasta näiden yhteissummasta. Pääomatulo-osuuden kohdalla verorasitus pysyy edelleen muuttumattomana. Kuolinpesän harjoittaessa maataloutta kolmen vuoden aikaraja ei kuitenkaan päde, joten maatalouden suhteen kuolinpesä on edelleen erillinen verovelvollinen. (Ossa 2009a: 129–130.)

Kuolinpesän jatkaessa elinkeinotoiminnan harjoittamista, EVL:n jatkuvuusperiaatteen mukaan liiketoiminta jatkuu vainajan kuolinhetken tasearvoista. Oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä on katsottu, että elinkeinotoimintaan liittyvän omaisuuden myymistä pidetään liiketoiminnan viimeisenä tapahtumana, vaikka kuolinpesä ei jatkaisikaan vainajan harjoittamaa yritystoimintaa. Täten myyntiin sovellettaisiin elinkeinoverolain normeja. Jos elinkeinotoiminta ei ole katkennut kuolinhetkellä eli liiketoimintaa on jatkettu hetken aikaa kuoleman jälkeen, pian perinnönjaon jälkeen tapahtunutta omaisuuden myyntiä ei ole ainakaan KHO 1996 B 502:n mukaan tarvetta verottaa TVL:n mukaan. Tällöin hankintamenoksi ei katsota perintöverotuksessa vahvistettua verotusarvoa, vaan elinkeinoverotuksessa vahvistettu poistamaton hankintameno. Kyseisessä tapauksessa liikeomaisuutta oli myyty kuitenkin toimintaa jatkaville henkilöille. Omistajavaihdoksen vuoksi omaisuutta ei voida kuitenkaan verottaa EVL:n mukaisesti muutamaa vuotta pidempään. (Ossa 2009a: 131–132.)

Ansiotulojen kohdalla saatavan verohyödyn lisäksi kuolinpesän jakamattomana pitämisen on toimiva verosuunnittelukeino useissa tilanteissa. Kuolinpesän kohtelu erillisenä verovelvollisena on hyödyllistä kuolinpesän osakkaiden ollessa opiskelijoita, sillä kuolinpesästä saatuja tuloja ei lasketa henkilöiden verotettavaksi tuloiksi. Kuolinpesän tulot eivät siis vaikuta esimerkiksi opintotuen määrään. Vanhemmat osakkaat, jotka ovat laitoshoidossa, voivat puolestaan säästää laitoshoidon maksun määrässä, mikäli kuolinpesää ei ole jaettu. Jakamattomasta kuolinpesästä saadut tulot eivät kuulu henkilöiden verotettavaan tuloon eli laitoshoidon maksimimaksumäärä ei nouse niiden johdosta. Omaisuuden jakaminen pienempiin osiin voi muodostua haitaksi esimerkiksi metsätilan

tai kiinteistön kohdalla. Suurten jakokustannusten lisäksi alueiden tai tilojen jakaminen saattaa laskea niiden luovutushintaa huomattavasti verrattuna tilanteeseen, jossa alue tai tila olisi myyty yhtenä kokonaisuutena. (Koponen 2009: 119–120.)

Kuolinpesän jakaminen on yhtäläillä verosuunnitteluinstrumentti, joka kannattaa tietyissä tilanteissa. Asunnon myynnin verovapaus saattaa riippua siitä, onko kuolinpesän ositus tapahtunut. Lesken saadessa osituksessa itselleen kotinaan pitämän asunnon, jossa hän on asunut kuolleen puolisonsa kanssa yli kaksi vuotta, hän voi myydä asunnon maksamatta luovutusvoitosta veroa. Koska vainaja oli asunut asunnossa myös yli kaksi vuotta, tilanteessa täyttyy verovapaan luovutuksen edellytykset sekä lesken oman että osituksessa saadun omaisuuden osalta. Vainajan asumisajan hyväksi lukeminen ei ole kuitenkaan mahdollista muuten kuin vastaavissa tilanteissa, joissa asunto on toiminut lesken tai perillisten yhteisenä kotina. Ilman ositusta asunto olisi mahdollisesti lesken ja muiden perillisten muodostaman kuolinpesän hallussa, joten vain lesken osuus asunnon myyntivoitosta olisi tällöin myyntitilanteessa verovapaata, jos muut perilliset eivät ole asuneet asunnossa vähintään kahden vuoden ajan. KHO on ratkaisussa 2005:25 käsitellyt tilannetta, jossa ositusta ei ole tehty ja asunto on ollut yksin vainajan nimissä. Avio-oikeudesta huolimatta on katsottu, että luovutusvoitto on kokonaan verollista tuloa, vaikka eloonjäänyt puoliso onkin käyttänyt asuntoa kotinaan verovapaaseen myyntiin tarvittavan määräajan vainajan kuoleman jälkeen. Avioliittolain 35§:n mukaan avio-oikeuden nojalla omistusoikeus toisen puolison nimissä olevaan omaisuuteen siirtyy vasta osituksessa. Kyseisessä tilanteessa puolison ei ole siis katsottu asuneen asunnossa tarvittavaa kahta vuotta. (Koponen 2009: 121–122; Ossa 2009a: 155–156.)

Osakas ei voi vähentää kuolinpesän pääomatulojen tappioita omassa henkilökohtaisessa verotuksessaan kuolinpesän erillisestä verovelvollisuudesta johtuen. Ositus onkin kannattava vaihtoehto ennen kuolinpesän omaisuuden myyntiä, mikäli omaisuuden myynnistä on odotettavissa luovutustappioita ja osakkaalla itsellään on muita pääomatuloja, joista tappio on mahdollista vähentää. Perinnönjako on luonnollisesti kannattavaa myös tilanteessa, jossa henkilö pystyy vähentämään pääomatulolajien tappioita omaisuuden myynnistä saamasta luovutusvoitosta. Kuolinpesän jakamisen hyödyllisyys tulee vastaan myös perillisten ollessa useamman kuolinpesän osakkaina. Kuolinpesän omaisuuden myynnin luovutustappioita ei ole mahdollista vähentää toisen kuolinpesän luovutusvoitoista, vaikka kyseessä olisikin perillisten vanhempien kuolinpesät. Merkityksentöntä on myös seikka, että myyty omaisuus olisi omistettu puolisoitten toimesta yhteisesti. Kuolinpesien jakaminen ennen omaisuuden myymistä onkin ainoa vaihtoehto, jos perilliset haluavat saada luovutustappiot kuitattua luovutusvoitoilla. Tällöin vähennys

on mahdollista suorittaa henkilökohtaisessa verotuksessa. (Koponen 2009: 122–123; Ossa 2009a: 154.)

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Perintöverosuunnittelu on osa laajempaa kokonaisuutta, jäämistöverosuunnittelua. Perintöverosuunnittelun lisäksi jäämistöverosuunnittelun osa-alueena voidaan pitää myös lahjaverotukseen liittyviä kysymyksiä ja ratkaisuja. Mahdollisimman edulliseen verotulokseen tähdätessä kaikki kolme osa-aluetta on syytä ottaa huomioon, joten tässä luvussa käsitellään osaksi myös esimerkiksi ositukseen ja lahjoitukseen liittyviä verosuunnittelumahdollisuuksia ja näiden verotuksellista käsittelyä.

Varallisuutta jälkipolville siirrettäessä ensimmäisiin ratkaistaviin ongelmiin kuuluvat, kenelle omaisuutta aiotaan siirtää ja mitä saantotyyppiä siirrossa käytetään. Omaisuus siirtyy lakimääräisen perimyksen säännösten mukaisesti, mikäli menehtynyt henkilö ei ollut jättänyt jälkeensä tahtoaan kuvaavaa testamenttia. Erilaisten testamenttityyppien valinnalla perimysjärjestystä voidaan muuttaa ja näin voidaan vaikuttaa myös testamentinsaajien verokohteluun. Perinnön- tai testamentinjättäjän läheisempiä sukulaisia verotetaan kaukaisempia sukulaisia ja ystäviä lievemmin, mutta saannon saajien määrittely pelkästään verotuksellisista syistä ei liene kovin tarkoituksenmukaista.

Eri saantotyypeillä veron määrään pystytään vaikuttamaan hyvinkin monipuolisesti. Perinnön ja lahjan verovapaussäännökset kannustavat pilkkomaan omaisuutta pienemmiksi osuuksiksi ja osituksen tasingon verovapaus kannattaa myös huomioida eri mahdollisuuksia punnitessa. Lahjoituksilla pystytään jo elinaikana jakamaan omaisuutta, erilaisilla testamentteilla puolestaan siis kuoleman jälkeen. Lahjoittajan omien toimien lisäksi myös saannon vastaanottaja pystyy vaikuttamaan omilla toimillaan maksettavan veron määrään. Esimerkiksi asianmukaisilla luopumistoimenpiteillä perinnön siirtäminen sukupolven yli onnistuu ilman, että alkuperäistä saajaa verotetaan omaisuudesta. Tehotomalla luopumisella puolestaan verorasitus kasvaa huomattavasti.

Verotuksellisesti parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen pyrkiessä suunnittelussa pitäisi miettiä pidemmälle kuin pelkästään perintöveron määräämishetkeen. Omaisuuden tulevaisuuden käyttötarkoituksen huomioiminen omaisuuden arvostamishetkellä saattaa tuottaa huomattavan verotushyödyn. Perimyshetken korkealta tuntuva perintövero voi omaisuuden myöhemmällä luovutushetkellä kääntyä verovelvollisen hyödyksi luovutusvoittoa ja luovutusvoittoveroa laskiessa.

Pienimuotoisena yhteenvetona voidaan siis todeta, että perintöverosuunnittelussa on useita seikkoja – lakipykälästä perinnönjättäjän tahtoon – joita pitää punnita, mikäli ha-

lutaan päästä optimaaliseen lopputulokseen. Maksimaalisen verohyödyn tavoittelu vaatii vaivannäköä ja omaisuudenjakoprosessi tulisi aloittaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Perittävän elinaikana suorittamalla toimilla, kuten esimerkiksi lahjoituksilla itse perinnönjakohetkeen jää vähemmän jaettavaa, ja verotettavaa. Sukupolvien välistä yhteistyötä ei voi myöskään liikaa korostaa parasta mahdollista kokonaistaloudellista ratkaisua rakentaessa ja esimerkiksi Puroinen (2009: 18–19) kirjoittaakin keskusteluyhteyden tärkeydestä, jotta eri osapuolten intressit kohtaavat. Eri muuttujien huomiointi, arviointi ja niiden ennakointi on osa kokonaisvaltaista suunnitteluprosessia. Huomioitava on myös, että puhtaasti verotuksellisesti paras ratkaisu ei välttämättä ole kokonaisuudessaan optimaalisin ratkaisu. Verosäästö voi aiheuttaa muita kustannuksia, jotka ylittävät verojen minimoinnista koituvan taloudellisen hyödyn (Wikström 2008: 95). Perintöverotuksellisesti edullinen omaisuuden jakaminen voi kuitenkin olla osana muodostamassa oikein toimivaa ja onnistunutta omaisuuden jakoa. Wikström (2008: 95) onkin erotellut verosuunnittelun ja veron minimoinnin osuvasti todeten, että verokustannukset ovat verosuunnittelun osatekijä, mutta verojen minimoinnissa hallitseva tekijä.

Perintöveron tulevaisuus nousee aina ajoittain esille julkisessa keskustelussa, ja vero itsessään on tunteita useissa herättävä. Perintöveron puuttuminen naapurimaissamme Ruotsissa, Venäjällä sekä Virossa on tietysti yksi merkittävä seikka. Varsinkin Ruotsin luopuessa perintöverosta 2000-luvun puolella välissä vastustus kansan keskuudessa oli suurta. Taloussanomien joulukuussa 2004 suorittamassa mielipidemittauksessa $\frac{3}{4}$ vastaajista olisi ollut halukkaita luopumaan perintö- ja lahjaverosta. Perintöveron vastustajien yleinen argumentti poistamisen puolesta on perintöomaisuuden kaksinkertainen verotus. Omaisuutta kieltämättä verotetaan kaksinkertaisesti, kun sen hankkimiseen käytetyistä varoista on jo maksettu tuloveroa. Perijä tai testamentinsaaja ei kuitenkaan ole maksanut omaisuudesta veroa, joten häntä verotetaan varallisuuden lisääntymisestä erillisenä verovelvollisena. Lisäksi perittävän varallisuus voi koostua osittain myös tuloista, jotka ovat olleet verovapaita. Perintöverotuksen ansiosta vero saadaan kohdistumaan toisaalta mahdolliseen verottamatta jääneeseen arvonnousuun. (Henttula 2005: 173–174; Linnakangas 2013: 90.)

Verotusta perustellaan yleensä jakopoliittisilla eli varallisuuden keskittymisen estävillä, sekä fiskaalisilla eli valtion varaintarpeen tyydyttävillä tavoitteilla. Perintö- ja lahjaveron osalta molempien tavoitteiden kyseenalaistaminen lienee perusteltua. Esimerkiksi vuonna 2011 perintö- ja lahjaveron osuus valtion kaikkien verotulojen määrästä oli noin 1,1 prosenttia. Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavista veroista osuus oli puolestaan 3,4 prosenttia. (Valtiokonttori 2012.) Perintö- ja lahjasaannot todettiin kuitenkin

jo vuoden 1919 lain valmistelun aikana hallituksen esityksessä ”sopiviksi” verotuksen kohteiksi (Myrsky & Ossa 2008: 283; Puronen 1995: 34–35; Puronen 2011: 5–11.)

Perintö- ja lahjaverolla ei ole todettu olevan myöskään todellista jakopoliittista merkitystä. Toisaalta valtioiden välisen verokilpailun lisääntyessä paineet verotuksen keventämiseen kasvavat, mutta perintö- ja lahjaverotuksen uskoisi säilyvän tässä keskustelussa sivummalla sen pienen kokonaistaloudellisen osuuden vuoksi. Painoarvon voikin hyvin olettaa nousevan tulevaisuudessa. (Puronen 2011: 5-11.)

Perinnön varallisuutta lisäävä vaikutus on siis yleinen perustelu perintöveron olemassaololle, mutta parantaako perintösaanto aina saajan taloudellista asemaa? Perijöiden omaisuus ei välttämättä tosiasiallisesti lisääny perittävän kuolinhetkellä, vaan he ovat saattaneet hallita kyseistä omaisuutta yhdessä jo perinnönjättäjän eläessä. Perintösaanto ei automaattisesti lisää perijän veronmaksukykyä, vaikka useimmiten näin tapahtuukin. Perinnönsaajat joutuvat kuitenkin maksamaan saamastaan omistusoikeudesta perintöveroa. (Henttula 2005: 175–176.) Toisaalta perintöveron avulla tasoitetaan ainakin teorias- sa varallisuuseroja ja estetään varallisuuden keskittymistä. Varallisuuserojen kasvaessa kyseistä näkökantaa ei voida sivuuttaa. (Henttula 2005: 182–183.)

Henttula (2006) nostaa esille artikkelissaan useita epäkohtia myös yleisesti verolainsäädäntöä kohtaan. Hän puhuu oikeuskirjallisuudessa esitetystä kritiikistä liian yleisluontoista lainkirjoitustekniikkaa kohtaan, ja väittämälle löytyy totuus pohjaa. Esimerkiksi vuodesta 2006 lähtien voimassa ollut käyvän arvon periaate omaisuutta arvostaessa on hyvin tulkinnanvarainen käsite, joten verovelvollisten samanarvoista kohtelua on vaikea taata paikallisten veroviranomaisten suuren vastuun vuoksi. Henttula huomioi myös oikeustapausten suuren painoarvon verotuksessa haittavaikutuksineen. Ennakkopäätösten tulkinta lain sijaan on kaukana ideaalitalanteesta. (Henttula 2006: 503–504, 507–508.)

Maailma on muuttunut vuodesta 1940, jolloin nykyinen perintö- ja lahjaverolaki astui voimaan. Lakia on toki uudistettu useasti, ja esimerkiksi neljästä perintöveroluokasta on siirrytty kahteen. Kangas (1998: 1085) kirjoitti jo viime vuosituhannen lopussa jäämistöverojärjestelmästä, jossa verotus ei tapahtuisi verisukulaisia suosien. Perustelut ”nau- ravista perijöistä” ovat kieltämättä vanhentuneita. Jäämistöverojärjestelmässä verovel- vollisia verotettaisiin yhdenvertaisesti, toisin kuin perintöosuusjärjestelmässä, jossa ve- roprosentti määräytyy veroluokkien mukaan. Jäämistöverotus olisi myös perintöosuus- verotusta yksinkertaisempaa. Jäämistöverojärjestelmään siirtyminen tarkoittaisi kuitenkin eräänlaista varallisuusverotukseen paluuta, vaikka verotus tapahtuisikin vasta kuo-

linhetkellä (Puronen 1998: 45.) Lisäksi jäämistöverojärjestelmä ei ota huomioon yksilöllistä maksukykyä (Tikka 1990: 113). Suomen perintöverotushistorian valossa on myös vaikea uskoa pikaiseen siirtymiseen osuusverojärjestelmästä jäämistöverojärjestelmään.

Perintöveroluokkien vähentämisen lisäksi perintöverovelvollisen kannalta positiivista kehitystä on havaittavissa verotettavan perintöosuuden alarajan nostaminen. Vuonna 2008 alaraja oli vielä 3 400 euroa, mutta nykyään 20 000 euroa. Lesken ja alaikäisen rintaperillisen erityisasema on myös parantanut: vuodesta 2008 lähtien puoliso on ollut oikeutettu tekemään 60 000 euron puoliso vähennyksen aikaisemman 6 800 euron sijaan, kun taas alaikäinen rintaperillinen on voinut tehdä 40 000 euron alaikäisyysvähennyksen 3 400 euron sijaan. Suurien perintöosuuksien verottamista varten kehitetty ainakin tämän hetken tiedon mukaan väliaikainen viides perintöveroprosenttiluokka on puolestaan jakopoliittinen työväline, jolla tasoitetaan varallisuuden jakautumaa (Tikka 1990: 27). Jyrki Kataisen nykyisen hallituksen hallitusohjelmassa on erikseen mainittu suurten perintöjen verotuksen nostolla tavoiteltavan tuloerojen kaventumista (Valtioneuvosto 2011: 12). Suomen perintö- ja lahjaverolla tulee olemaan tulevaisuudessakin lisätystä perintöveroprosenttiluokasta huolimatta vähäinen jakopoliittinen merkitys. Viidennen perintöveroluokkaprosentin taustoja pohtiessa mieleen juolahtaakin väkisin ajatus päätöksen populistisesta luonteesta.

Perintöveron asema tulee todennäköisesti nousemaan puheenaiheeksi tasaisin väliajoin myös jatkossa. Perintöveron pieni osuus verojen kokonaistuotosta lienee yksi vastustajien argumentti jatkossakin, mutta samaan hengenvetoon on syytä mainita suhteellisen tuoton olevan globaalissa vertailussa kärkisijoilla. Varsinkin parin viime vuoden korotukset suurten perintöosuuksien kohdalla ovat nostaneet tuottoa. Perintöverotuksen ankaruuden lisääminen ei myöskään ole loputon tie edes suurempien perintöosuuksien kohdalla, sillä Ruotsin kokemusten mukaan tästä seuraa perintöverosuunnittelun aggressiivisuuden lisääntyminen ja sitä kautta mahdollisesti jopa verojen maksun vähentyminen. (Linnakangas 2013: 99.)

Fiskaalisen hyödyn ollessa ainakin tietyltä näkökannalta kyseenalainen veron olemassaolon kyseenalaistaminen on myös tältä osin perusteltua, mutta varsinkaan nykyisen globaalien talouskriisien keskellä Suomen valtiolla tuskin on lähitulevaisuudessa aikomuksia perintö- ja lahjaveron poistamiselle. Perintö- ja lahjaveron poistaminen tarkoittaisi todennäköisesti korvaavan veron kehittämistä tai jo olemassa olevan veron korottamista, ja uskoisin tämän vaihtoehdon myös herättävän vastustusta nykyisissä perintöveron vas-

tustajissa. Perintöveron pitkän historian vuoksi se on luultavasti helpommin hyväksyttävissä kuin kokonaan uusi vero tai esimerkiksi tuloveron korottaminen. Paineet perintöverotuksen poistamisen kohdalla kasvavat kuitenkin, mikäli yhä useampi valtio päättää luopua perintöverojärjestelmästä.

LÄHDELUETTELO

Aarnio, Aulis & Urpo Kangas (2010). Perhevarallisuusosoikeus. Helsinki: Talentum.

Aarnio, Aulis & Urpo Kangas (2009). Suomen jäämistöoikeus 1: Perintöoikeus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Aarnio, Aulis & Urpo Kangas (2008). Suomen jäämistöoikeus 2: Testamenttioikeus. 4. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Aarnio, Aulis & Urpo Kangas & Pertti Puronen (2000). Perunkirjoitusopas. 6. uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Aarnio, Aulis & Urpo Kangas & Pertti Puronen & Timo Rabinä (2011). Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset. Helsinki: Talentum.

Gottberg, Eva (2010). Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 5. uudistettu painos. Turku: Turun Yliopisto.

Hallitusohjelma 22.6.2011. Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>>.

Heikinsalmi, Minna (2012). EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. Defensor Legis 2012:6, 827–844.

Helin, Markku (2012). Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen. Lakimies 2012:7–8, 1032–1047.

Henttula, Juhani (2006). Perintöverotuksen arvostamisperuste lainsäädäntöratkaisuna. Teoksessa: Oikeus- ja vakuutustiedettä 2006. Toim. Kultalahti Jukka & Seppo Penttilä . Tampere: Tampereen Yliopisto.

Henttula, Juhani (2005). Varallisuuden arvostamisperusteesta perintöverotuksessa. Helsinki: Finn Lectura.

- Juanto, Leila (2009). Perintöverotus eurooppaverotus-oikeudessa. Verotus 2009:3, 246–259.
- Jussila, Liisa (2007). Testamentin verosuunnittelu. Vaasa: Vaasan Yliopisto.
- Kangas, Urpo (1998). Kaikella on aikansa. Lakimies 1998:6-7, 1079–1088.
- Kontturi, Harri (2011). Saisiko olla yksi testamentti?: turvaa läheisesi tulevaisuus... välttää perintöriitoja... vaikuta perintöveroihin... Helsinki: Tammi.
- Koponen, Juha (2009). Kuolinpesän osakkaan opas. 8. uudistettu painos. Verotieto Oy. Helsinki
- Lassila, Jukka (2002). Varallisuus, verotus ja väestön ikääntyminen. Helsinki: KELA.
- Linnakangas, Esko (2013). Perintöverotuksen synty, nykytila ja tulevaisuus. Lakimies 2013:1, 82–101.
- Lindholm, Tuomo (2009). Perintöverokirja. 10. uudistettu painos. Helsinki: Verotieto.
- Lindholm, Tuomo (2004). Lahjaverokirja. 5. uudistettu painos. Helsinki: Verotieto.
- Lohi, Tapani (1999). Ennakkoperinnöstä. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
- Mattila, Pauli K. (1984). Varojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa erityisesti silmällä pitäen kiinteää omaisuutta ja yritysvarallisuutta. Helsinki: Suomen lakimiesliiton kustannus.
- Mikkola, Tuulikki (2010). Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa. Helsinki : WSOYpro.
- Myrsky, Matti & Jaakko Ossa (2008). Verotuksen perusteet. Helsinki: Talentum.
- Mäkelä, Sauli (2012). Perimyksestä Suomessa. Oikeusjärjestys Osa 1. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja C, 0788-7671 ; 59. 8. täydennetty painos. Rovaniemi: Lapin Yliopisto.

- Norri, Matti (2010). Perintö ja testamentti: käytännön käsikirja. 6. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Ossa, Jaakko (2009a). Perinnön ja lahjan verokohtelu. Helsinki: WSOYpro.
- Ossa, Jaakko (2009b). Hallinta- ja tuotto-oikeus verotuksessa. Verotus 2009:4, 366–380.
- Ossa, Jaakko (2006). Perhe, perintö ja verotus. Helsinki: WSOYPro.
- Puronen, Pertti (2011). Perintö- ja lahjaverotus. 10. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Puronen, Pertti (2010). Luopumisjärjestelyistä perintöverotuksessa. Verotus 2010:5, 475–486.
- Puronen, Pertti (2009). Näin onnistut perintöverosuunnittelussa. Helsinki: Talentum.
- Puronen Pertti (1998). Omaisuuden siirtoverot. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Puronen, Pertti (1995). Perintö- ja lahjaverotus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Räbinä, Timo (2001). Vastikkeeton saanto ja luovutusvoiton verotus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Räbinä, Timo & Pekka Nykänen (2009). Yksityishenkilöiden luovutusvoittojen verotus. Helsinki: Talentum.
- Saarenpää, Ahti (1994). Perintö ja jäämistö. Kitee: Pandecta.
- Tikka, Kari S. (1990). Veropolitiikka. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Tuokkola, Pauliina (2001). Perintöverosuunnittelu. Vaasa: Vaasan Yliopisto.

Valtiokonttori (2012). Verotulot [online]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.netra.fi/cognos8/cgibin/cognosisapi.dll?b_action=xts.run&m=portal/c.c.xts&m_tab=i4A072AFE88C244709B3405C2AA824B32>.

Verohallinto (2012). Varojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa 1.1.2013 lukien. Verohallinnon julkaisu [online]. Helsinki: Verohallinto. Saatavana World Wide Webistä: <URL: https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/2012/Varojen_arvostamista_perinto_ja_lahjaver%2825485%29>.

Wikström, Kauko (2008). Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa. 3. täysin uudistettu painos. Turku: Turun yliopisto.

Yhdistyneet kansakunnat. International Human Development Indicators. United Nations Development Programme. [online]. New York: Yhdistyneet kansakunnat. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/FIN.html>>.

OIKEUSTAPAUSLUETTELO**Korkein oikeus**

2.9.2010 taltio 1685	KKO 2010:57	s. 46
12.3.2007 taltio 381	KKO 2007:21	s. 24
30.9.1999 taltio 2625	KKO 1999:104	s. 53
1.7.1997 taltio 2310	KKO 1997:107	s. 53
26.6.1992 taltio 2102	KKO 1992:94	s. 18

Korkein hallinto-oikeus

31.12.2009 taltio 3757	KHO 2009:104	s. 59
25.4.2005 taltio 931	KHO 2005:25	s. 63
7.3.2005 taltio 485		s. 41
30.11.2000 taltio 3133	KHO 2000:66	s. 41
7.3.1996 taltio 658	KHO 1996 B 502	s. 62
19.10.1984 taltio 4518		s. 46